

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor samt till lag om ändring av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar**

**PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL**

I denna proposition föreslås att det stiftas en lag om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor. Syftet med den nya lagen är att effektivare upptäcka och utnyttja sådana uppfinningar genom att klarlägga rättigheter och ersättningspraxis i anslutning till dem. Det föreslås att forskarundantaget i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar utvidgas att gälla alla som är anställda vid en högskola. På så sätt säkerställs att på alla som står i anställningsförhållande till en högskola tillämpas samma regler.

Enligt propositionen är avsikten att indela den forskning som bedrivs vid högskolor i öppen forskning och avtalsforskning. Enligt den föreslagna lagen skall högskolorna administrera de uppfinningsrättigheter som uppstår inom forskningsprojekt som baserar sig på avtal med utomstående samarbetspartner eller på annan utomstående finansiering. I sådana situationer skall högskolorna ha rätt att överta rätten till uppfinningen. Inom den öppna forskning som definieras i lagen skall uppfinnaren däremot i regel ha rätt att själv behålla rätten till sin uppfinning.

Enligt den föreslagna lagen skall om alla uppfinningar som görs vid en högskola göras en uppfinningsanmälan till högskolan. Anmälan skulle intensifiera utnyttjandet av uppfinningarna och vore för sin del nödvändig för att högskolorna skall kunna administrera högskoleuppfinningar på det sätt som förutsetts i lagen. Avsikten är att i lagen tas in be-

stämmelser om ersättningar som betalas för överföring av uppfinningen. Utgångspunkten är att en uppfinnare alltid skall få ersättning när högskolan själv behåller uppfinningen. Ersättningens storlek bestäms från fall till fall.

Med tanke på utnyttjandet av en uppfinning är det nödvändigt att uppfinningen inte offentliggörs för tidigt. På grund härav ingår i den föreslagna lagen även bestämmelser om offentliggörande av en uppfinning som i regel begränsas endast så länge det krävs att uppfinningen skyddas. Vid publicering av forskningsresultaten skall dock alltid även samarbetsinstansernas affärs- och yrkeshemligheter och motsvarande faktorer beaktas.

Avsikten är att utvidga verksamhetsområdet för den nämnd för arbetstagares uppfinningar som nämns i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar att gälla även saker som hänför sig till tillämpningsområdet för högskoleuppfinningslagen. Det föreslås att i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar tas in en bestämmelse om en sektion som inrättas vid nämnden för arbetstagares uppfinningar som behandlar tvistemål gällande högskoleuppfinningar och som på begäran ger utlåtanden om högskoleuppfinningar.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2006. Den föreslagna nya lagen skall inte gälla uppfinningar som gjorts innan lagen träder i kraft.

## INNEHÅLLSFÖRTECKNING

|                                                                                                 |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL .....</b>                                               | <b>1</b>  |
| <b>INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....</b>                                                                | <b>2</b>  |
| <b>ALLMÄN MOTIVERING .....</b>                                                                  | <b>4</b>  |
| 1. Inledning .....                                                                              | 4         |
| 2. Nuläge.....                                                                                  | 6         |
| 2.1. Gällande lagstiftning .....                                                                | 6         |
| 2.2. Högscoleuppfinnningarnas roll inom innovationssystemet.....                                | 7         |
| 2.3. Problem som föranleds av den nuvarande lagstiftningen.....                                 | 8         |
| <i>Problemens bakgrund.....</i>                                                                 | <i>8</i>  |
| <i>Uppfinningarnas olika ställning och det att rättigheterna hör till olika instanser .....</i> | <i>8</i>  |
| <i>Forskarundantag i den nuvarande avtalsforskningen.....</i>                                   | <i>9</i>  |
| <i>Ineffektivt utnyttjande av uppfinningar.....</i>                                             | <i>9</i>  |
| <i>Övervakning av uppfinningar och forskningsverksamhet.....</i>                                | <i>10</i> |
| 3. Situationen i vissa andra länder .....                                                       | 10        |
| <i>Sverige.....</i>                                                                             | <i>10</i> |
| <i>Danmark .....</i>                                                                            | <i>11</i> |
| <i>Norge.....</i>                                                                               | <i>11</i> |
| <i>Tyskland.....</i>                                                                            | <i>12</i> |
| <i>Storbritannien.....</i>                                                                      | <i>12</i> |
| <i>Förenta staterna .....</i>                                                                   | <i>13</i> |
| 4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen.....                                          | 13        |
| <i>Tillämpningsområde.....</i>                                                                  | <i>14</i> |
| <i>Indelningen i forskningstyper .....</i>                                                      | <i>14</i> |
| <i>Överföring av rättigheter.....</i>                                                           | <i>15</i> |
| <i>Uppfinningsanmälan.....</i>                                                                  | <i>16</i> |
| <i>Ersättningar.....</i>                                                                        | <i>17</i> |
| <i>Publikationer .....</i>                                                                      | <i>17</i> |
| <i>Tvister .....</i>                                                                            | <i>18</i> |
| 5. Propositionens verkningar .....                                                              | 18        |
| 5.1. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar .....                             | 18        |
| 5.2. Propositionens konsekvenser för näringslivet .....                                         | 20        |
| 5.3. Propositionens konsekvenser för vissa personalgrupper .....                                | 21        |
| 5.3.1. Konsekvenserna för universitetens forskare.....                                          | 21        |
| 5.3.2. Verkningarna på övrig universitetspersonal .....                                         | 21        |
| 5.3.3. Konsekvenserna för yrkeshögskolornas personal .....                                      | 22        |
| 6. Beredningen av propositionen .....                                                           | 22        |
| <b>DETALJMOTIVERING .....</b>                                                                   | <b>23</b> |
| 1. Lagförslagen .....                                                                           | 23        |
| 1.1. Lag om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor.....                                  | 23        |
| 1.2. Lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar .....                                        | 35        |
| 2. Närmare bestämmelser och föreskrifter .....                                                  | 37        |

|                                                                   |           |
|-------------------------------------------------------------------|-----------|
| 3. Ikraftträdande .....                                           | 37        |
| 4. Lagstiftningsordning.....                                      | 37        |
| <b>LAGFÖRSLAGEN.....</b>                                          | <b>39</b> |
| om rätt till uppfinningar vid högskolor.....                      | 39        |
| om ändring av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar ..... | 43        |
| <b>BILAGA .....</b>                                               | <b>45</b> |
| <b>PARALLELLTEXTER .....</b>                                      | <b>45</b> |
| om ändring av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar ..... | 45        |

## ALLMÄN MOTIVERING

### 1. Inledning

Betydelsen av den forskning som bedrivs och uppfinningar som görs vid finska högskolor, med vilka avses både universitet och yrkeshögskolor, ökar hela tiden. Den lagstiftning som gäller utnyttjandet av forskningsresultat och uppfinningar som görs som en del av forskningen har hamnat på efterkälke. Den praxis som tillämpas vid administrering av forskningsresultaten har avlägsnat sig från principerna för lagstiftningen om rätt till arbetstagares uppfinningar.

Högskoleforskningen har ändrats från att tidigare ha varit forskning som bedrivs av en enskild forskare till omfattande forskningsprojekt som genomförs av flera personer tillsammans och som allt oftare finansieras med andra medel än högskolornas egna omkostnadsanslag. Särskilt finansieras högskoleforskningen allt oftare av näringslivet. Många olika former av finansiering, forskningsprojekt som genomförs på olika sätt och samarbetet med företag har ökat intressekonflikterna samt utgjort nya utmaningar för bestämmelserna gällande forskningsverksamheten och särskilt utnyttjandet av forskningsresultaten vid högskolorna. För att å ena sidan säkerställa att det goda samarbetet mellan näringslivet och högskolorna, som är viktigt med tanke på Finlands konkurrenskraft, fortsätter och å andra sidan trygga skötseln av högskolornas primära uppgifter är det nödvändigt att göra upp opartiska regler som alla parter kan godkänna, både gällande överförande av rätten till högskoleuppfinningar och utnyttjande av forskningsresultaten i undervisning och forskning. Samtidigt bör beaktas att de vetenskapliga och ekonomiska rättigheterna för den personal som deltar i forskningen tryggas. Bestämmelserna skall göras upp och verkställas så att de främjar en sporrande innovationskultur.

Effektivt kommersiellt utnyttjande av nya uppfinningar både i existerande och nya företag förutsätter att de juridiska bestämmelserna gällande överföring av äganderätten till uppfinningar är klara och opartiska. I den nuvarande situationen kan lagstiftningen gällande universitet och yrkeshögskolor i ko-

mbination med avtalsbaserade arrangemang för enskilda forskare och högskolor inte erbjuda en klar lösning på frågor som gäller äganderätten till immateriella rättigheter och know-how. Detta kan leda till att kommersiellt utnyttjande av forskningsresultaten drar ut på tiden och att resultaten i vissa fall blir helt och hållet outnyttjade.

Statens råd för vetenskap och teknologi har granskat utmaningarna för vetenskap, teknologi och innovationsverksamhet i Finland under de närmaste åren i den översikt om kunnande, innovationer och internationalisering som rådet publicerade 2003. Enligt rådet för vetenskap och teknologi bör hindren för effektivt, kommersiellt utnyttjande av forskningsverksamheten avlägsnas bl.a. genom klargörande av frågor gällande immateriell rätt. Effektivt utnyttjande av vetenskap och kunskap förutsätter att universiteten och yrkeshögskolorna har nödvändiga juridiska, ekonomiska och andra funktionella förutsättningar för det och tillräckliga sporrar för att uppnå resultat. Rådet anser det vara viktigt att kontakterna mellan forskning och näringsliv stärks och dessutom bör reglerna och förfarandena för detta samarbete utredas och utvecklas i lönsammare riktning.

I regeringsprogrammet har ställts som mål att grundförutsättningarna för den vetenskapliga forskning som bedrivs vid universiteten och det forsknings- och utvecklingsarbete som utförs vid yrkeshögskolorna stärks och att användningen och utnyttjandet av forskningsrön och teknologi till förmån för ekonomin, sysselsättningen och övrig samhällsutveckling främjas. Dessutom är målet att öka finansieringen av forskning och innovationer på basis av den plan som rådet för vetenskap och teknologi har utarbetat. Enligt regeringsprogrammet förbättras skyddet för uppfinningar genom en klarare reglering gällande äganderätten i fråga om uppfinningar vid universitet och yrkeshögskolor samt arbetstagares uppfinningar.

Medlemskapet i Europeiska unionen och unionens lagstiftning har inverkat på Finlands innovationspolitik. I forskning som bedrivs med stöd av medel som beviljas inom unionens forskningsprogram skall sådana

villkor för beviljandet av medel, enligt vilka i praktiken förutsätts att forskningsresultaten överförs beaktas. Å andra sidan inverkar unionens konkurrensrättsliga bestämmelser på högskoleforskningen genom att bestämma om användningen av offentliga medel för stödjande av näringslivsverksamhet.

Europeiska unionen har utrett vilka förhållanden som är bäst i Europa då det gäller utnyttjande av offentligt finansierad forskning. Projektet hänför sig till höjandet av den europeiska konkurrenskraften samt till målet att höja andelen forsknings- och utvecklingsmedel till över tre procent av bruttonationalprodukten.

Forsknings- och utvecklingsverksamheten, den affärsverksamhet som följer av den samt de relationer i samhället som baserar sig på kunskap har utretts i en undersökning av OECD, där man utredde praxis i vissa länder vid utnyttjandet av resultaten av offentligt finansierad forskning. Undersökningen täckte alla offentliga forskningsanstalter, till vilka räknades universiteten samt sådana forskningsanstalter, som får en avsevärd del av sin finansiering genom offentliga medel. Enligt forskningsrapporten ökar betydelsen av uppfinningar som görs vid offentligt finansierade forskningsanstalter och patenteringen av dem hela tiden. Delvis är orsaken till detta immateriella rättigheters betydelse i kunskapsbaserade samhällen. Det håller på att leda till en effektivisering av administrationen av immateriella rättigheter, särskilt patenträttigheter i allt flera OECD-stater. Å andra sidan har man enligt rapporten i flera stater koncentrerat sig för mycket på överföring av rättigheterna och på effektivisering av administrationen och glömt att ekonomiskt sporra både forskningsanstalter och uppfinnare. Genom rätt typ av sporrar kan antalet uppfinningar som görs vid offentliga forskningsanstalter samt forskarnas vilja att överföra rättigheterna till anstalten avsevärt effektiviseras.

I OECD:s rapport understryks betydelsen av rättsliga regler och system vid effektivisering av utnyttjandet av uppfinningar, men samtidigt konstateras att reglerna i sig inte är tillräckliga. Offentliga forskningsanstalter bör få tillräckliga resurser för anställande av personal för teknologiöverföring. Likaså bör forskningskulturen utvecklas så att kommer-

siellt utnyttjande av forskningsresultaten å ena sidan inte anses som hinder för högklassig vetenskaplig forskningsverksamhet, men å andra sidan inte heller anses som forskningsanstalternas enda eller viktigaste uppgift.

Den grundforskning som bedrivs vid högskolorna ökar den grundläggande kunskapen i samhället, men resultaten av grundforskningen kan endast i få fall utnyttjas som sådana. Kommersiellt utnyttjande av resultaten kräver i allmänhet dessutom tillämpad forskning, produktutveckling och marknadsföring. Den forskning som bedrivs vid yrkeshögskolorna och som till många delar är mera praktiskt inriktad än forskningen vid universiteten är också viktig. Som helhet har forskningen vid universitet och yrkeshögskolor och de uppfinningar som görs i samband med den en avsevärd samhällsekonomisk betydelse. Högskolorna är en viktig del av den nationella vetenskaps-, teknologi- och innovationspolitiken.

Enligt universitetslagen har universiteten till uppgift att främja den fria forskningen och den vetenskapliga och konstnärliga bildningen samt att meddela på forskning grundad högsta bildning. Med en lag om ändring av universitetslagen (715/2004), som träder i kraft den 1 augusti 2005, har till universitetslagen fogats en samhällelig serviceuppgift som stöder och kompletterar ovan nämnda huvuduppgifter. Fogande av en samhällelig serviceuppgift, med vilken bl.a. avses samverkan med näringslivet och utnyttjande av forskningsresultaten som en del av denna samverkan, till lagtexten är enligt motiveringen i regeringens proposition (RP 10/2004 rd) om ändringen behövligt eftersom universiteten förväntas förmedla kunskap till samhället även på annat sätt än genom forskning och utbildning. Universiteten skall på ett effektivare sätt än för närvarande främja forskningsresultatens genomslagskraft. Universitetens primära uppgift är inte ens efter ändringen av universitetslagen att genomföra produktutveckling eller bedriva uppfinningsverksamhet för näringslivets behov eller att kommersiellt utnyttja uppfinningar som eventuellt görs som resultat av forskningen, utan deras huvuduppgift kommer fortfarande att vara vetenskaplig forsk-

ning och på den baserad undervisning. Utnyttjande av forskningsresultaten kommer att stöda de nuvarande huvuduppgifterna.

Enligt den lagstiftning som gäller yrkeshögskolor har yrkeshögskolorna utöver andra uppgifter till uppgift att bedriva forsknings- och utvecklingsarbete. Då det gäller yrkeshögskolorna kan konstateras att även den lagstiftningen har reviderats och att utgångspunkten vid definiering av uppgifterna är undervisning, forskning och regionalt utvecklingsarbete. Det är inte heller yrkeshögskolornas primära uppgift att utnyttja forskningsresultaten eller koncentrera sig på forskning som utnyttjas kommersiellt.

## 2. Nuläge

### 2.1. Gällande lagstiftning

För uppfinningar som görs vid högskolor gäller samma regler som för övriga uppfinningar. Den viktigaste lagen då det gäller uppfinningar som patenteras och rättigheter-na gällande dem är patentlagen (550/1967). Enligt den beslutar uppfinnaren själv om skyddande av sin uppfinning med patent och om eventuellt utnyttjande av uppfinningen. Enligt patentlagen meddelas patent endast på uppfinning som är ny i förhållande till vad som blivit känt före dagen för patentansöknin-gen och tillika väsentligen skiljer sig från det tidigare kända.

Utgångspunkten för patentlagen är uppfinnarens ensamrätt att besluta om skyddandet av sin uppfinning och om ansökan om patent. I gällande lagstiftning finns för närvarande två viktiga undantag från denna huvudregel. Enligt lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar (656/1967), nedan uppfinningslagen, kan arbetsgivaren under vissa förutsättningar överta rätten till en arbetstagares uppfinningar. Det andra viktiga undantaget till uppfinnarens ensamrätt är lagen om uppfinningar av betydelse för landets försvar (551/1967), enligt vilken en uppfinning som avses i lagen kan exproprieras för staten.

Enligt en uttrycklig bestämmelse i 1 § 3 mom. i uppfinningslagen tillämpas inte lagen på forskare och lärare vid universitet, med undantag av lärare vid militär undervisningsanstalt. Forskarundantaget i uppfin-

ningslagen gäller inte personal vid yrkeshögskolor. På alla anställda vid yrkeshögskolor tillämpas således uppfinningslagen. Det att lärare vid militära undervisningsanstalter hör till tillämpningsområdet för uppfinningslagen motiverades i motiveringen till uppfinningslagen (RP 56/1967 rd.) delvis med samma skäl som i fråga om uppfinningar av betydelse för landets försvar. Enligt regeringspropositionen i fråga är det på grund av det förtroliga förhållandet mellan försvarsmakten och dess tjänsteinnehavare eller befattningshavare och betydelsen av uppfinningar som är lämpliga för landets försvar nödvändigt att en sådan tjänsteinnehavare eller befattningshavare som verkar som lärare vid en militär undervisningsanstalt inte hamnar i undantagsställning utan att även på honom tillämpas uppfinningslagen i enlighet med huvudprincipen.

I uppfinningslagen togs in nämnda forskarundantag, eftersom den forskning som bedrivs vid universiteten ansågs betjäna i första hand vetenskapliga och samhällseliga intressen. Universiteten ansågs inte ha sådana förutsättningar eller mål då det gäller utnyttjande av uppfinningar att de borde ha fått rätt att överta en forskares uppfinningar. Samtidigt stärker undantaget traditionell obundenhet för vetenskapen, så att inte kommersiella intressesynpunkter inverkar på forskningens inriktning.

Definieringen av forskarundantaget har också förorsakat tolkningsproblem. I motiveringen till den regeringsproposition som gäller undantaget (RP 56/1967 rd. s. 3) konstateras endast att forskare och lärare vid vetenskapliga undervisningsanstalter hör till tillämpningsområdet för undantaget. Lärare vid tekniska läroverk, som numera i praktiken är yrkeshögskolor, eller forskare vid t.ex. offentliga eller privata forskningsanstalter hör enligt motiveringen till tillämpningsområdet för lagen.

Uppfinningslagen tillämpas inte på studerande, som inte är anställda vid högskolor. Men det kan hända att uppfinningslagen tillämpas t.ex. på studerande som bedriver postgraduala studier vid forskningsskolor. En del av de studerande som bedriver påbyggnadsstudier vid forskningsskolor gör det med hjälp av stipendier och en del är eventuellt

anställda av utomstående samarbetsinstanser eller sådana som anställda av högskolan med hjälp av någon utomstående samarbetsinstans finansiering, vilket innebär att det inte finns något entydigt svar då det gäller studerande som bedriver postgraduala studier vid forskningsskolor.

## 2.2. Högskoleuppföringarnas roll inom innovationssystemet

Forskningsverksamheten har kraftigt ändrats på grund av de förväntningar som samhället riktar mot den. Enligt den undersökning som gjorts av Sitra har det finska innovationssystemet ändrats så innovationsverksamheten i allt högre grad baserar sig på omfattande samverkan mellan högskolorna och samhället. Vid universiteten har man övergått från forskning som utförs av en enskild forskare till omfattande gemensamma forskningsprojekt och dessutom har nätverken som stöder forskningen utvecklats avsevärt.

Universiteten bedriver numera omfattande samarbete t.ex. med näringslivet och yrkeshögskolorna som inlett sin verksamhet under det senaste decenniet har för sin del bidragit till innovationssystemet. Medlemskapet i Europeiska unionen har även på många sätt inverkat på innovationssystemets utveckling och särskilt på de mål som uppställts för utnyttjande av forskningsresultaten.

Betydelsen av intellektuellt kapital har accentuerats i hela samhället. Utbyte av industriella rättigheter och upphovsrättigheter har blivit ekonomiskt viktigt och försäljning och licensiering av patent och andra immateriella rättigheter är nuförtiden en betydande affärsverksamhet. Det faktum att den ekonomiska betydelsen av immateriella rättigheter har ökat har avsevärt bidragit till att både intresset och kunskapen då det gäller skyddandet av resultaten av skapande arbete har ökat.

Finansiering från olika källor och sådan finansiering som genomförs på olika sätt utgör ett särskilt problem för utnyttjande och kommersialisering av resultaten av forskning som bedrivs vid högskolor. Finansierarna kan på ett avgörande sätt inverka på de rättigheter som gäller resultaten av forskningsverksamheten. Offentliga samfund kräver i regel inte rättigheterna till resultaten av projekt som de

finansierar om det inte entydigt är fråga om en beställd undersökning. Privata finansiärer strävar i allmänhet efter att få åtminstone något slags vederlag för sin finansiering. Å andra sidan är det möjligt att även privata instanser vill ha något annat vederlag än rättigheterna till resultaten.

Finansieringen utifrån till universiteten har ökat avsevärt från och med mitten av 1980-talet. Av universitetens totala finansiering utgjorde finansieringen utifrån ca 8 procent 1985, medan den 2002 utgjorde ca 37 procent. Av utgifterna för forskningsverksamheten utgjorde finansieringen utifrån till universiteten 51 procent (368 miljoner euro) och vid yrkeshögskolorna 74 procent (32 miljoner euro) år 2001. Största delen (70 procent) av universitetens externa forskningsfinansiering är konkurrensutsatt forskningsfinansiering (Finlands Akademi, Tekes och ministerierna) som beviljas via budgeten. Företagens andel av den externa forskningsfinansieringen till universiteten utgjorde ca 15 procent år 2001. Den finansiering som företagen beviljar varierar beroende på universitet och är en viktig finansieringsform särskilt då det gäller tekniska och naturvetenskapliga områden. Företagen erbjuder knappast någon finansiering till humanistiska eller jord- och forstvetenskapliga områden. Inom yrkeshögskolorna är EU:s strukturfonder en viktig källa för forskningsfinansieringen utifrån. Företagens andel av forskningsfinansieringen utifrån till yrkeshögskolorna utgjorde ca 14 procent år 2001.

Sedan 1990-talet har vid alla universitet utvecklats stödtjänster för innovationsverksamheten. Stödtjänsterna för universitetens innovationsverksamhet täcker för det mesta forsknings-, avtals- och uppföringstjänster. Numera finns vid sex universitet en omfattande enhet för stödtjänster för innovationsverksamhet, där det finns kunskap för olika skeden inom innovationsverksamheten, allt från anskaffning av finansiering för forskningen till avtal, patent och stöd för företagare. Vid övriga universitet har man strävat efter att ordna minst basservice för innovationsverksamheten. Universiteten har dessutom i stor utsträckning samarbetat vid utveckling av innovationstjänsterna. Konstuniversiteten har grundat ett gemensamt nät för inno-

vationstjänster som koncentrerar sig på upphovsrättsliga frågor. Under åren 1999—2003 anvisade undervisningsministeriet sammanlagt 10,8 miljoner euro för utnyttjande av forskningsresultat och utvecklande av innovationstjänster.

Yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete är till sin karaktär tillämpad forsknings- och utvecklingsverksamhet som utgår från behoven inom arbetslivet. Å andra sidan utgör forsknings- och utvecklingsarbetet grund för utvecklandet av yrkeshögskolornas kunnande. I yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete poängteras verksamhetens regionala karaktär och stödandet av små och medelstora företag. Vid nästan alla yrkeshögskolor har grundats en FoU-enhet, som har till uppgift att koordinera yrkeshögskolans forsknings- och utvecklingsarbete och förbättra dess synlighet samt att erbjuda stödtjänster för innovationsverksamheten. Yrkeshögskolorna har utvecklat det kommersiella utnyttjandet av forsknings- och utvecklingsarbetet i samarbete med andra aktörer i regionen. Samarbetspartner är bl.a. universitetens innovationstjänster, teknologicentren, TE-centralerna och bolagen för teknologiöverföring samt företagskuvöser.

Kommersiellt utnyttjande av forskningsresultat främjas utöver av högskolornas egna funktioner bl.a. inom TULF-programmet som finansieras av Tekes och vars syfte är att upptäcka affärsidéer som baserar sig på forskning och erbjuda sakkunnigtjänster för utvecklande av dem eller andra utvecklingsåtgärder. TULF-verksamheten är avsedd för grundande av nya företag eller för utnyttjande av forskningsresultat som en del av ett redan existerande företags affärsverksamhet. Likaså bidrar Uppfinningsstiftelsen till att främja uppfinningsverksamheten i Finland. Vid universiteten finns 12 innovationsombud, som för med sig Uppfinningsstiftelsens tjänster till universiteten. Till Uppfinningsstiftelsens grundläggande verksamhet hör rådgivning, bedömning av uppfinningar, finansiering av skyddandet, produktutvecklingen och marknadsföringen av uppfinningar samt andra åtgärder för främjande av kommersialisering av uppfinningar. Den finansiering som hänförs till skydd och

kommersialisering av uppfinningar har riktats till början av uppfinningarnas utveckling då det ännu inte finns bevis på att uppfinningen har lyckats och det är svårt att peka på uppfinningens ekonomiska betydelse för andra riskfinansierare eller riskinvestorer.

Man har inte systematiskt följt upp i vilken utsträckning högskolornas forskningsresultat har utnyttjats. Det är i regel forskarna vid universiteten som har haft ansvar för utnyttjandet av uppfinningarna, varför universiteten i de flesta fall inte har känt till omfattningen eller resultatet av verksamheten.

### 2.3. Problem som föranleds av den nuvarande lagstiftningen

#### *Problemens bakgrund*

Högskolesystemet har förändrats kraftigt i och med att yrkeshögskolorna har fått samma status som universiteten och att högskolornas och näringslivets gemensamma forskningsprojekt har ökat. Högskolorna får en avsevärd del av sin forskningsfinansiering från näringslivet eller andra utomstående källor.

I högskoleforskningen deltar allt oftare andra än universitetsforskare och universitetslärare och uppfinningar som görs inom universitetsforskningen görs inte heller längre bara av forskare eller lärare. Uppfinningar som görs inom den forskning som bedrivs vid yrkeshögskolor avviker i fråga om överföring av rättigheterna avsevärt från uppfinningar som görs inom universitetsforskningen trots att delvis samma personer kan vara uppfinnare inom samma ämnesområde i universitetsforskningen.

I genomförandet av projekt kan delta högskoleforskare, forskningsanstaltarnas personal och representanter för företag. I finansieringen av projekt kan delta högskolor med sina anslag för omkostnader, forskningsanstalter, offentliga finansiärer (Tekes, Finlands Akademi, ministerierna), företag och fonder.

#### *Uppfinningarnas olika ställning och det att rättigheterna hör till olika instanser*

Då forskarundantaget tillämpas på forskningsprojekt som finansierats på olika sätt och även i övrigt avviker från varandra leder



det till att den rättsliga ställningen för högskoleuppfinnningar är oklar och ofta mångtydig. Det vanligaste problemet vid utnyttjande av resultaten av forskning som bedrivs vid universitet har gällt tillämpningsområdet för forskarundantaget och klarläggande av vilka av uppfinnarna som räknas till forskarna och vilka som räknas till lärarna. Motsvarande problem existerar inte i yrkeshögskolorna eftersom forskarundantaget inte tillämpas på lärare och forskare vid yrkeshögskolor. Å andra sidan är de krav i uppfinningslagen som gäller frågan om en uppfinning hör till arbetsgivarens verksamhetsfält eller om uppfinningen har uppstått uttryckligen som resultat av en arbetsuppgift, vilka är förutsättningar för arbetsgivarens rätt att överta rättigheten till uppfinningen, delvis problematiska.

Av forskarundantaget följer att på uppfinningarnas rättsliga ställning inverkar mest uppfinnarens anställningsförhållande och den anstalt där uppfinningen har gjorts. Faktorer som legat som grund för uppfinningen, såsom information som givits av utomstående samarbetsinstanser, eller andra motsvarande faktorer kan inte beaktas. Likaså kan uppfinnarnas olika anställningsförhållande leda till att rättigheten till uppfinningen fördelas på flera olika parter.

#### *Forskarundantag i den nuvarande avtalsforskningen*

I motiveringen till den regeringsproposition (RP 3/1988 rd) som gavs på basis av betänkandet av den av handels- och industriministeriet tillsatta arbetsgruppen för uppfinningslagen som hade i uppdrag att bedöma upphävandet av forskarundantaget motiverades bevarandet av forskarundantaget uttryckligen med forskares och lärares valfrihet. I avtalsforskning inskränker sig numera forskarnas frihet närmast till att besluta om de vill delta i projektet. I praktiken har forskarna inte någon möjlighet att inverka på avtals- eller beslutsvillkor gällande projekt och det finns inte heller längre några grunder för att tillämpa forskarundantaget på sådana situationer. Problemen gällande tillämpning av forskarundantaget understryks även av att universitet och delvis även samarbetspartner

som deltar i forskningen eller finansieringen av den i avtalsforskningen rätt långt agerar på ett sätt som överensstämmer med arbetsgivare som avses i uppfinningslagen i förhållande till forskaren. Det är således arbetsgivaren som skapar alla väsentliga förutsättningar för forskningen.

I avtalsforskning används även ofta information och källor som finansieraren eller beställaren har givit. Det är möjligt att en forskning inte alls skulle kunna genomföras eller att forskningen inte skulle leda till någon uppfinning utan denna information. Forskning som bedrivs under sådana omständigheter är i högsta grad likadan som i uppfinningslagen avsedd forskning som bedrivs på basis av uttryckligt uppdrag eller uppgifter som erhållits i arbetsgivarens tjänst. Det är inte längre motiverat att ha väsentligt avvikande rättsliga bestämmelser om i stort sett likadan forskning som baserar sig endast på faktorer gällande den som bedriver forskningen.

#### *Ineffektivt utnyttjande av uppfinningar*

I den nuvarande situationen blir högskoleuppfinnningar outnyttjade huvudsakligen antingen på grund av uppfinnarens bristfälliga resurser eller av tvister om utnyttjandet av uppfinningen. Bristfälliga resurser kan försvåra utnyttjandet när uppfinnaren inte i tillräcklig utsträckning kan se till att uppfinningen skyddas eller när uppfinnaren inte lyckas skapa behövliga förbindelser med eventuella utnyttjare. Uppfinnaren ser inte nödvändigtvis själv om uppfinningen har kommersiell potential eller kan även på grund av de bristfälliga resurserna göra en realistisk uppskattning av uppfinningens ekonomiska värde.

När rättigheterna hör till flera olika instanser (forskare, högskola, instanser som finansierar forskningen) försvårar det administreringen av forskningsresultaten och särskilt själva uppfinningen och kan leda till att kommersiellt utnyttjande går om intet. Kommersialiseringen kan visa sig omöjlig om instanserna är oense om t.ex. sättet att utnyttja uppfinningen, om ersättningar som skall betalas forskaren eller om eventuellt kommersialiseringsavtal. I sådana fall kan en

utomstående finansiär få avgörande ställning i kommersialiseringsförhandlingarna, vilket igen försvagar forskarens ställning. Likaså kan uppfinningar som hör till flera uppfinnare bli helt outnyttjade om uppfinnarna är oense om utnyttjningssättet eller ersättningsarna.

Utnyttjandet och förvaltningen av uppfinningar störs även av högskolornas knappa resurser. De avtal som uppfinningsverksamheten och överföring av uppfinningsrättigheter kräver är ofta krångliga och uppgörandet och administreringen av dem förutsätter omfattande avtalsteknisk sakkunskap.

### *Övervakning av uppfinningar och forskningsverksamhet*

Tillämpningen av forskarundantaget förorsakar stora svårigheter även för övervakningen av forskningsverksamheten och uppfinningar som görs i forskningen. Högskolorna har strävat efter att ingår avtal om forskningsverksamhet med utomstående finansiärer men på grund av att uppfinnarna inte behöver anmäla en uppfinning och av tillämpningen av forskarundantaget samt av andra villkor som anges i uppfinningslagstiftningen har högskolorna i praktiken ingen möjlighet att få reda på vilka uppfinningar som gjorts.

Högskolorna kan inte heller övervaka att de avtal om överföring av forskningsresultaten som de ingått iakttas i den utsträckning som effektivt kommersiellt utnyttjande av uppfinningarna skulle kräva. En högskola kan dock ställas till svars för brott mot forskningssamarbetsavtal.

### **3. Situationen i vissa andra länder**

Enligt en utredning som gjorts inom OECD har högskolorna i 15 av OECD:s medlemsstater rätt till uppfinningar som gjorts vid högskolan. I sex medlemsstater hör denna rätt till uppfinnaren. I Kanada, Schweiz och USA har universiteten i regel, och i vissa fall uppfinnaren rätt till uppfinningen.

I många länder gäller för högskoleuppfinningar samma regler som för andra uppfinningar som görs i anställningsförhållande. I Tyskland och de nordiska länderna gäller särskilda lagar för uppfinningar som görs i

anställningsförhållande. I övriga länder ingår bestämmelserna om uppfinningar som görs i anställningsförhållande i den nationella patentlagen. Lagstiftningens noggrannhet och struktur varierar stort i olika länder. Likaså varierar de mekanismer som gäller överföring av rättigheterna till arbetsgivaren. T.ex. i Finland, övriga nordiska länder och Tyskland kan arbetsgivaren ensidigt, med iakttagande av ett visst förfarande, överta rättigheterna till en uppfinning som arbetstagaren gjort.

### *Sverige*

I Sverige gäller en liknande uppfinningslag som i Finland (Lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar 1949:345). I Sveriges uppfinningslag finns en undantagsbestämmelse om lärare vid högskolor enligt vilken uppfinningslagen inte skall tillämpas på lärare. Undantagsbestämmelsen har ursprungligen motiverats med forskningens frihet och med att kommersiellt utnyttjande av forskningsresultat inte hör till universitetens uppgifter och att universiteten inte passar för denna typ av verksamhet. I Sverige har man också konstaterat att högskolorna har lättare att rekrytera personal med hjälp av undantagsbestämmelsen.

I Sverige har man under de senaste åren i flera olika sammanhang diskuterat undantagsbestämmelsen gällande lärare som ingår i uppfinningslagen. I sitt forskningspolitiska förslag hösten 2001 "FoU och samverkan i innovationssystemet" (prop. 2001/02:2) konstaterade regeringen att forskningsresultaten bör kommersialiseras i större utsträckning. Regeringens uppgift är att underlätta detta arbete samt att klarlägga högskolornas och forskarnas ansvar i denna verksamhet. Den verksamhet som hänförs till utnyttjande av forskningsresultat vid högskolor har utvecklats avsevärt på 1990-talet. Vid högskolorna har bl.a. grundats kontaktbyråer samt holdingbolag och dessutom har teknikbrostiftelserna stött verksamheten. Vid en del högskolor finns redan holdingbolag och erfarenheterna av dem då det gäller stödjan av kommersialiseringen av forskningsresultaten har varit positiva. Regeringen föreslår också att alla högskolor skall ha möjlighet att bilda egna holdingbolag. Dessutom kunde till hol-

dingbolagens verksamhetsbeskrivning i framtiden höra även fortbildning. Med tanke på större utnyttjande av forskningsresultaten vore det motiverat att forskarna skall åläggas att anmäla en uppfinning som kan patenteras till högskolorna. En sådan ändring i uppfinningslagen liksom även sekretessfrågorna kräver dock ytterligare utredningar. Frågan om rätten till högskoleuppfinningar är fortfarande öppen men enligt de färskaste uppgifterna överväger man i Sverige att ändra forskarundantaget och föreskriva om skyldighet att anmäla en uppfinning åtminstone när det är fråga om en uppfinning som kan utnyttjas kommersiellt.

#### *Danmark*

Den lag som gäller danska arbetstagares uppfinningar (Lov om arbejdstagares opfindelser) är från år 1955. Enligt den arbetsgrupp som beredde lagen behövs den bara för situationer där parterna inte har kommit överens om de förhållanden som hänför sig till en arbetstagares uppfinning. I Danmarks uppfinningslag finns en likadan undantagsbestämmelse gällande universitetens och högskolornas forskare som i Finland.

I Danmark trädde vid ingången av 2000 i kraft en lag (Lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner), i vilken föreskrivs om forskarnas rätt till sina uppfinningar vid universitet och offentliga forskningsanstalter. Lagen gäller uppfinningar som kan patenteras eller skyddas med hjälp av nyttighetsmodellen. Lagen gäller arbetstagare som är i anställningsförhållande till universitet, offentliga forskningsanstalter eller sjukhus. Studerande hör inte till tillämpningsområdet för lagen.

Utgångspunkten är att en forskare har rätt till sin uppfinning. Forskaren skall anmäla uppfinningen till universitetet och universitetet skall bedöma uppfinningens tekniska och kommersiella potential. Efter gemensamma förhandlingar skall universitetet inom två månader besluta om det övertar rättigheten till uppfinningen mot en skäligen ersättning som betalas forskaren eller om forskaren sköter om utnyttjandet av uppfinningen, varvid man kommer överens om en skäligen ersättning som betalas universitetet. Universitetet skall

göra upp bestämmelser om hur ersättningen fastställs, som godkänns av forskningsministeriet. I praktiken fördelas inkomsterna ofta enligt den allmänna principen att forskaren får 1/3, anstalten 1/3 och universitetet 1/3. De inkomster som inflyter till universitetet skall användas till verksamhet som är förenlig med universitetets uppgifter. Vid universitetet fattas beslut som anges i lagen av universitetets rektor.

Enligt preliminära uppgifter har den nya lagen fört med sig bl.a. det problemet för universitetet att en uppfinning som anmäls till ett universitet ofta kräver ytterligare undersökningar för att den skall kunna patenteras och kommersialiseras. För sådana fortsatta undersökningar har inte universitetet någon särskild finansiering. Dessutom är skapandet av kontakter med eventuella licensstagare och uppgörandet av olika avtal problematiskt. I Danmark har man även föreslagit att högskolorna skall få rätt att grunda och vara delägare i företag. Genom detta strävar man efter att förbättra ledningen av innovationer och öka professionalismen i verksamheten. Enligt preliminära uppgifter kommer förslaget att få ett omfattande stöd i Folketinget.

#### *Norge*

Den uppfinningslag som gäller i Norge ändrades 2002 genom att det forskarundantag som liknade det som gäller i Finland slopades och genom att vissa specialbestämmelser som skall tillämpas på uppfinningar som görs vid högskolor fogades till lagen. Syftet med ändringen är att kommersialisera universitetens forskningsresultat inom ramen för universitetens huvuduppgifter, den fria forskningen samt undervisningen. Lagens utgångspunkt är att en uppfinning hör till uppfinnaren med de begränsningar som nämns särskilt i lagen. En högskola är i samma ställning som övriga arbetsgivare och kan överta rätten till uppfinningen om de villkor som ställs i lagen uppfylls. Villkoren är till största delen de samma som i den uppfinningslag som gäller i Finland.

Universitetens lärare och forskare har fortfarande rätt att göra en publikation om uppfinningen oberoende av arbetsgivarens vilja.

Förutsättningen är att man meddelar om publikationen i samband med uppfinningsanmälan och att en tredje parts eventuella rättigheter inte utgör hinder för publikationen. Om en arbetstagare offentliggör en uppfinning har han inte längre rätt att söka patent för uppfinningen. Vidare föreskrivs att om en arbetstagare inte publicerar uppfinningen inom ett år från uppfinningsanmälan kan arbetsgivaren överföra rättigheterna tillbaka till sig själv.

### *Tyskland*

Tysklands uppfinningslag härstammar från år 1957 (Gesetz über Arbeitnehmererfindungen). Tysklands lag gäller uppfinningar som kan patenteras eller skyddas med hjälp av nyttighetsmodellen. Uppfinningarna indelas i två klasser: uppfinningar som gjorts i tjänsten och fria uppfinningar. Arbetsgivaren har rätt att kräva uppfinningar som gjorts i tjänsten åt sig själv. I Tysklands uppfinningslag har såsom i Finland ingått en undantagsbestämmelse om universitetens professorer. I Tyskland jämföras yrkeshögskolorna (Fachhochschulen) med universiteten i immaterialrättsligt hänseende.

Våren 2002 ändrades uppfinningslagen så att forskarundantaget upphävdes och uppfinningslagen nu gäller alla arbetstagare vid en högskola. I lagen tryggas forskarens rätt att antingen publicera eller låta bli att publicera sin uppfinning. Högskolorna kan söka patent eller annat skydd för en uppfinning och forskarna motiveras att handla genom att man betalar forskarna högre arvode än arbetstagare i andra organisationer (30 procent vs. 10 procent).

I Tyskland garanteras forskningen och undervisningens frihet i grundlagen, men enligt nuvarande tolkning innebär detta inte att universitetsforskarna skall ha obegränsad äganderätt till sina forskningsresultat. Dessutom har man inte kunnat konstatera att universitetsforskningens vetenskapliga kvalitet och effektivitet skulle ha något samband med undantagsbestämmelsen gällande universitetsforskare. I Tyskland stöder statens forskningsfinansiering nuförtiden både grundforskningen och den forskning vars syfte är att producera nya innovationer. På grund

härav har främjandet av kunskap och teknologiöverföring definierats som en av högskolornas uppgift i lagen. När avsikten är att utnyttja forskningsresultaten kommersiellt skall resultaten även skyddas i form av patent eller nyttighetsmodell. Det finns inga garantier för att forskningsresultaten kommer att utnyttjas kommersiellt om forskaren har rätt att besluta om skyddandet av forskningsresultaten. Också högskolornas roll blir liten eftersom det inte ligger i deras intresse att organisera utnyttjandet av forskningsresultaten i högskolorna. Syftet med ändringen av uppfinningslagen är att främja innovationsverksamheten genom att ge högskolorna en mera aktiv roll vid överföring av kunskap och teknologi. Avsikten är att vid varje högskola skapa ett system för patentering och utnyttjande av forskningsresultaten.

### *Storbritannien*

I Storbritannien regleras uppfinningar som görs i anställningsförhållande inte genom en uppfinningslag utan genom allmänna lagar som gäller immaterialrätt (bl.a. en patentlag). En uppfinning som görs i anställningsförhållande hör till arbetsgivaren och det finns inga undantag beträffande universiteten. I Storbritannien fastställer varje universitet utgående från denna juridiska princip sin egen verksamhetslinje både då det gäller den akademiska personalen och övrig personal samt studerandena. Huvudregeln är att universitetet behåller alla immateriella rättigheter och satsar på utnyttjande. Den viktigaste avvikelserna gäller upphovsrätten till traditionella akademiska publikationer som universiteten i allmänhet inte försöker utnyttja ekonomiskt.

I Storbritannien är det vanligt att de som finansierar forskningen ställer villkor för utnyttjande av resultatet av den forskning som de stöder. Till exempel "Research Councils", som motsvarar alla vetenskapliga kommissioner vid Finlands Akademi, förutsätter att forskning som de finansierar utnyttjas effektivt och helst i hemlandet. Dessutom skall de immateriella rättigheterna höra till universitetet och inte till t.ex. forskaren/forskarna eller det företag som utnyttjar resultatet.

### *Förenta staterna*

På praxis då det gäller universitetens immateriella rättigheter har mest inverkat den politik för utnyttjande av uppfinningar som Förenta staternas förbundsstat har anammat. I Förenta staterna var förbundsstatens praxis då det gäller forskningsfinansieringen på 1970-talet att förbundsstaten har rätt till de immateriella rättigheterna till resultaten. På den tiden gjorde forskarna relativt få uppfinningsanmälningar och förbundsstaten kunde inte effektivt sälja den teknologi som den ägde. Situationen förändrades radikalt år 1980 då patentlagen ändrades och enligt dem som föreslog den kallas ändringen Bayh-Dole Act. År 1984 gjordes ytterligare några smärre ändringar i patentlagen och samtidigt säkerställdes genom olika bestämmelser att alla instanser som finansierar förbundsstatens forskning iaktar lagen.

Det viktigaste innehållet i Bayh-Dole Act är att om en forskning finansieras med medel från något av förbundsstatens forskningsprogram får universiteten och små och medelstora företag de immateriella rättigheter som uppstår inom forskningen i sin ägo. Erhållandet av dessa rättigheter förutsätter att uppfinningen patenteras och den skall helst licensieras till små eller medelstora företag. Uppfinningen skall utnyttjas i Förenta staterna så vitt möjligt. Universitetet får inte överlåta äganderätten till en uppfinning till någon annan, med undantag av patentförvaltningsföretag. Universitetet skall dela inkomsterna från uppfinningen med uppfinnaren/uppfinnarna. Universitetet skall bevilja förbundsstaten en världsomfattande icke ensamrättslicens. Dessutom har förbundsstaten s.k. march-in-rättigheter, dvs. om inte uppfinningen utnyttjas effektivt kan förbundsstaten ingripa och söka fram en aktör som utnyttjar uppfinningen.

Samordningen av Bayh-Dole Act och delstatens lagstiftning sker vid universiteten. Verksamheten vid universiteten baserar sig på de verksamhetslinjer, "politik" (policy), som deras högsta beslutande förvaltningsorgan fastställer och inom vilka de principer som skall iaktas samt ansvarsinstanser bestäms. Då det gäller immateriella rättigheter

och överföring av teknologi är dessa verksamhetslinjer synnerligen olika, både i fråga om namn och omfattning, i olika universitet.

Forskarna skall göra en anmälan om sin uppfinning till universitetet. Licensbyråerna skall för sin del vara i nära kontakt med forskarna/forskargrupperna för att verksamheten skall vara aktiv.

### **4. Propositionens mål och de viktigaste förslagen**

Syftet med propositionen är att göra den rättsliga ställningen för högskoleuppfinningar tydligare och på så sätt främja identifiering och kommersiellt utnyttjande av uppfinningar. Avsikten är också att trygga att uppfinnarna betalas ersättning och att förenhetliga praxis då det gäller forskningsavtal. Dessutom strävar man efter att förbättra förvaltningen av sådana uppfinningar som uppkommer som resultat av forskningen.

För uppnående av ovan nämnda mål föreslås att det stiftas en ny lag om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor. I lagen ingår de viktigaste rättsliga principerna, enligt vilka säkerställs att högskoleuppfinningar identifieras och utnyttjas rättvist. Propositionen innebär att högskolorna får stort ansvar för att verksamheten skall vara sporrande.

I propositionen ingår även förslag om ändring av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Syftet är att det forskarundantag som ingår i uppfinningslagen utvidgas att gälla alla uppfinningar som görs av högskoleanställda. Avsikten är att täcka detta högskoleundantag inom tillämpningsområdet för uppfinningslagen med högskoleuppfinningslagen.

Utgångspunkten i den föreslagna högskoleuppfinningslagen är en allmän patenträttslig princip, enligt vilken uppfinnaren har rätt till sin uppfinning. Sålunda kommer en uppfinnare som är anställd vid en högskola att själv äga sin uppfinning om inte äganderätten särskilt begränsas genom lag. Avsikten är inte att skapa någon ny rätt för högskoleuppfinningar utan iaktta vedertagna principer om patenträtt och om uppfinningar som någon i anställningsförhållande gör. Förslagen följer ovan nämnda allmänna principer och tryggar i tillräckligt hög grad det egendomsskydd

som anges i grundlagen, i synnerhet då i en öppen forskning uppfinnaren skulle vara den primära nyttotagaren. Överföring av rättigheter som sker i samband med antalsforskning kränker inte egendomsskyddet enligt de allmänna principer och uttryckliga bestämmelser gällande rätten till uppfinningar som gjorts för uppfyllande av arbetsuppdrag eller uppgifter.

Den föreslagna högskoleuppfinningslagen skulle tillåta avtalsverksamhet i stor utsträckning, trots att om vissa saker inte kan ingås avtal. Ärenden som gäller uppfinningar som gjorts inom den öppna forskningen kommer i praktiken fortfarande att vara sådana som parterna kan ingå avtal om. I avtalsprojekt kan parterna ur lagens synvinkel fritt avtala om närmare förfarande i ärenden som hänför sig till uppfinningsanmälan, om begränsning av forskningsresultatens offentlighet på ett sätt som avviker från 11 § i lagen, om tidpunkten för betalning av ersättningar, om tidpunkten för överföring av rättigheter, om vem som skall utnyttja uppfinningen och om det förfarande som skall iaktas vid överföring av rättigheterna. Särskilt i s.k. rena, beställda forskningsprojekt men även i andra avtalade forskningsprojekt kan parterna avtala om ersättningar som anses skäliga inom de gränser som lagen tillåter.

Avsikten är att lagen ger högskolorna möjlighet att avstå från de rättigheter som nämns i lagen t.ex. till den del det gäller övertagande av rättigheter. Högskolorna kan använda denna prövningsrätt även på förhand då de ingår avtal om enskilda projekt. Härvid skall uppfinningen anmälas till högskolan och man kan även komma överens om att anmälan är mera begränsad än vanligt, men högskolan kan inte på något annat sätt befatta sig med överföringen av rättigheterna eller med andra motsvarande frågor.

### *Tillämpningsområde*

Lagen skall tillämpas i alla finska högskolor på uppfinningar som skall skyddas med patent i Finland. Avsikten är att genom ett utvidgat tillämpningsområde förenhetliga den rättsliga behandlingen av uppfinningar som görs av högskoleanställda och att utreda problem som hänför sig till anställdas an-

ställningsförhållande som föranleds av forskarundantaget.

Det föreslås att tillämpningsområdet för lagen hör uppfinningar som gjorts av personer som är anställda vid högskolor. I praktiken kan förekomma situationer där uppfinnaren är både i en högskolas och ett företags eller någon annan arbetsgivares tjänst. I sådana fall skall på basis av en helhetsbedömning beslutas om uppfinningen har gjorts i anställningsförhållandet till högskolan eller utanför det. Dessutom skall fästas uppmärksamhet vid uppfinnarens uppgifter i anställningsförhållandet.

Till tillämpningsområdet för lagen skall höra uppfinningar som kan skyddas med patent. En uppfinning som kan skyddas med patent bestäms enligt patentlagen (550/1967). Avsikten är att tillämpningsområdet begränsas till uppfinningar som kan skyddas med patent i Finland för att säkerställa nivån på uppfinningarna så att förutsättningarna för patentering är de samma inom tillämpningsområdet för högskoleuppfinningslagen och uppfinningslagen. Patentsystemen har inte harmoniserats internationellt varför det är viktigt att begränsa lagens tillämpningsområde till att gälla endast uppfinningar som uppfyller kraven i patentlagstiftningen i Finland.

I gällande lagstiftning i Finland finns inte bestämmelser om allmän upphovsrätt i anställningsförhållande. I 40 b § i upphovsrättslagen (404/1961) finns dock en bestämmelse om upphovsrätten till datorprogram i ett arbetsförhållande, i vilken ingår högskoleundantag. Vid revidering av upphovsrättslagen (RP 28/2004 rd) föreslogs inte någon ändring av bestämmelsen men rådet för informationssamhället som finns i anslutning till statsrådet har gett undervisningsministeriet i uppdrag att utreda om det finns behov att reglera upphovsrätten i anställningsförhållanden. Det mest ändamålsenliga är att granska en ändring av högskoleundantaget gällande datorprogram i nämnda sammanhang och därför har inte i gällande proposition tagits med ett förslag till ändring av upphovsrättslagen.

### *Indelningen i forskningstyper*

Det föreslås att högskoleforskningen inde-

las i två huvudtyper, dvs. i öppen forskning och i avtalsforskning, beroende på om utomstående instanser har deltagit i forskningen. Utgångspunkten för definitionen av öppen forskning är traditionellt fri forskning som bedrivs vid universitet. Enligt sin benämning är grunden för den öppna forskningen strävan efter en forskning som bedrivs för utövande av sådan vetenskap som så öppet som möjligt offentliggör forskningsresultaten. Då det gäller yrkeshögskolor avses med öppen forskning forskning som bedrivs med omkostnadsanslag och där det inte ingår utomstående finansiärer eller forskningssamarbetspartner.

Inom den öppna forskningen iakttas en princip på basis av vilken forskarundantaget i gällande uppfinningslag är byggd. Avtalsforskningen igen motsvarar mera uppfinningar som gjorts i anställningsförhållande. Utgångspunkten är alltså att avtalsforskningen sker under större övervakning än öppen forskning. Man har även utfärdat uttryckliga bestämmelser eller avtalsvillkor om överföring av forskningsresultaten. I princip motsvarar avtalsforskning rätt långt t.ex. sådan forskning som bedrivs inom näringslivet och sådan som hör till tillämpningsområdet för uppfinningslagen.

Avtalsforskning kunde vara antingen avgiftsbelagd serviceverksamhet som lyder under lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992), annan motsvarande verksamhet som genomförs som beställningsarbete och helt finansieras av beställaren eller samfinansierad forskning. Enligt den promemoria som getts ut av arbetsgruppen för samfinansiering som tillsatts av finansministeriet (finansministeriets arbetsgruppspromemorior 19/2003) avses med samfinansierad verksamhet "all sådan frivillig verksamhet av ett räkenskapsverk som samtidigt finansieras både med till räkenskapsverket allokerad och med utomstående finansiering." Enligt arbetsgruppen utgör avgiftsbelagd verksamhet dock aldrig samfinansierad verksamhet. Med samfinansierad verksamhet avses räkenskapsverkets egen finansiering samt all sådan finansiering som varken erhålls av de anslag som i den detaljerade indelningen av budgeten tilldelas räkenskapsverket, eller som inflyter genom avgiftsbelagd verksamhet och där räken-

skapsverket som motprestation åtar sig en avtalsenlig förbindelse att göra någonting sådant som inte uttryckligen har stadgats som räkenskapsverkets lagstadgade obligatoriska verksamhet. Avtalsforskningen behöver dock inte, trots namnet, uttryckligen basera sig på ett avtal utan finansieringen kan beviljas för genomförande av ett visst projekt genom beslut av finansiären. Nuförtiden bestämmer t.ex. Tekes villkoren för projekt som den finansierar på basis av specialvillkor som hänför sig till finansieringsbeslutet. Likaså kan Finlands Akademi bevilja forskningsfinansiering med beslut i vars villkor ingår bestämmelser om utnyttjande av forskningsresultaten. I sådana situationer kan högskolorna i praktiken antingen iakta villkoren eller avstå från projektet. Om villkoren även innehåller bestämmelser om utnyttjande av forskningsresultaten är det då alltid fråga om avtalsforskning trots att ett uttryckligt avtal saknas.

### *Överföring av rättigheter*

Enligt det system som nämns i lagförslaget kommer i fråga om de rättigheter som gäller uppfinningar att finnas två från varandra avsevärt avvikande förfaringssätt. I en öppen forskning skall uppfinnaren göra en uppfinningsanmälan till universitetet, men till övriga delar kvarstår forskarens nuvarande rätt att själv besluta om sin uppfinning. Högskolan skulle ha en sekundär rätt, dvs. att högskolan kunde överta rätten till uppfinningen endast om uppfinnaren själv inte utnyttjar uppfinningen på något sätt. Om en uppfinnare t.ex. meddelar att han tillsvidare vill uppskjuta offentliggörandet eller annat utnyttjande av uppfinningen skall detta i regel anses som ett förfarande som hör till uppfinnarens utnyttjanderätt och hans rätt att besluta om utnyttjande av uppfinningen. Utnyttjandet skall i detta sammanhang tolkas i vidsträckt bemärkelse så, att även offentliggörande t.ex. i en vetenskaplig publikation, vid en konferens eller annars är utnyttjande som uppfinnaren beslutar om. Eftersom syftet med lagen är att betrakta utnyttjandets ändamålsenlighet ur uppfinnarens synvinkel, skall högskolan vidta åtgärder för övertagande av uppfinningen endast sällan, i praktiken om uppfinnaren uttryckligen anmäler till högsko-

lan att han inte utnyttjar uppfinningen eller direkt ber högskolan att sköta om uppfinningen. Avsikten är att högskolan har rätt att säkerställa utnyttjandet av uppfinningen när uppfinnaren inte själv utnyttjar den.

Uppfinningar som har gjorts inom avtalsforskning kommer att beröras av bestämmelser som på ett avgörande sätt avviker från varandra. Efter en uppfinningsanmälan som har gjorts av en eller flera uppfinnare har högskolan sex månader på sig att bedöma om uppfinningen är sådan att högskolan t.ex. på grund av sina avtalsförpliktelser eller av andra orsaker skall överta rättigheterna till uppfinningen. Inte ens då det är fråga om en avtalsforskning behöver högskolan överta alla rättigheter som gäller uppfinningen, om inte annat förutsätts i forskningsavtalet. En högskola kan även överväga vilket som är det mest ändamålsenliga sättet att utnyttja en uppfinning. Om man t.ex. i en forskning som har finansierats av offentliga samfund på allmän nivå har kommit överens med finansierarna om att forskningsresultaten överförs så att de kan användas allmänt i näringsverksamheten, utan någon förpliktelse att överföra rättigheterna t.ex. till den som finansierar forskningen, kan högskolan överföra rättigheterna t.ex. till ett företag som grundats av uppfinnarna.

Då en högskola övertar rättigheterna bör den överväga om det är ändamålsenligt att utnyttja uppfinningen. En del av uppfinningarna kan på basis av forskningsavtal eller anskaffningsprojekt överföras till utomstående och en del kan åtminstone tillfälligt förvaltas av högskolan. Målet är dock att uppfinningen inte under några som helst omständigheter blir outnyttjad.

Ändamålsenlighetsprövningen förutsätter även att högskolan övertar rättigheterna till uppfinningen i tillräcklig utsträckning. Med tillräcklig utsträckning avses i praktiken alla rättigheter som gäller uppfinningen, varvid högskolan kan överföra uppfinningsrättigheterna till samarbetspartnerna på det sätt som forskningsavtalet förutsätter. I avtal om forskningssamarbete som ingåtts med företag kommer man relativt ofta överens om att företagen får bruksrätt till uppfinningen i ersättning för företagets satsning på projektet. När äganderätten till en uppfinning hör till

högskolan är det i fortsättningen lättare att komma överens om bruksrätten eller överföring av alla rättigheter när endast högskolan är avtalspart.

Det föreslås att den tredje uppfinningsgruppen består av alla andra uppfinningar som inte gjorts inom den öppna forskningen eller avtalsforskningen. Den föreslagna lagen kommer att ändra den rättsliga ställningen även för sådana uppfinningar avsevärt. Enligt gällande lag kan en högskola i princip i flera fall överta rätten till en sådan uppfinning. Enligt förslaget kan en högskola enligt lag endast få bruksrätt till denna typ av uppfinning och endast då uppfinningen är nödvändig och kan utnyttjas för högskolans eget bruk, t.ex. i forskningslaboratorium. Den rätt som en högskola får att använda en uppfinning kan inte överföras till tredje part utan uppfinnarens uttryckliga medgivande. Om en högskola inte har omedelbart behov av eller användning för uppfinningen, har den dock förhandsrätt att förhandla om utnyttjandet av uppfinningen med uppfinnaren. Bestämmelsen om förhandsrätt är viktig för högskolorna med tanke på att en uppfinning kan var nödvändig t.ex. i samband med en annan uppfinning som gjorts inom avtalsforskning och överförs till utomstående. Ett sådant indirekt behov att använda uppfinningen ger dock inte en högskola större rätt till uppfinningen än vad som nämns ovan utan särskilt avtal med uppfinnaren.

### *Uppfinningsanmälan*

Som en ny viktig förpliktelse för uppfinnare föreslås i propositionen skyldigheten att anmäla uppfinningar som hör till tillämpningsområdet för den föreslagna lagen. Hittills har inte uppfinnare vid högskolor haft ovillkorlig skyldighet att anmäla en uppfinning, även om högskolan har kunna kräva det i uppfinningsreglementet eller i forskningsprojektavtalet.

Uppfinningsanmälan är en viktig reform och till själva anmälan har fogats betydande konsekvenser. De mandattider som nämns i lagen börjar löpa först då anmälan har gjorts. Dessutom är anmälan anknuten till betalning av eventuell ersättning och ger högskolan en bild av hur uppfinnaren anser att uppfinning-



en gjorts. En klar uppfinningsanmälan är således även kopplad till bestämmelsen om bevisbörda och torde minska tvister om uppfinningar på ett avgörande sätt.

För att en uppfinningsanmälan skall ha den verkan som avses skall den innehålla tillräckliga uppgifter om uppfinningen och om de omständigheter som ledde till att den gjordes. Avsikten är att de mandattider som anges i propositionen börjar löpa först när en anmälan som innehåller tillräckliga uppgifter lämnas in. Om en anmälan med otillräckliga uppgifter lämnas in kan det leda till att högskolorna för säkerhets skull anser att uppfinningen har gjorts inom avtalsforskning och det kan igen leda till oskäligen tvister för uppfinnaren om t.ex. huruvida uppfinningen hör till öppen forskning. Tillräckliga uppgifter är sådana att högskolan på basis av dem kan bedöma uppfinningen och fatta preliminära beslut om övertagande av rätten till uppfinningen i de fall då den har gjorts inom avtalsforskning. En anmälan som innehåller tillräckliga uppgifter behöver dock inte innehålla all möjlig information eller överensstämma med förklaringsdelen till en patentansökan. I enskilda fall varierar definitionen av tillräckliga uppgifter från fall till fall, varför avsikten är att inte ta in alltför noggranna bestämmelser om tillräckliga uppgifter i den föreslagna lagen. En klar och tillräckligt noggrann uppfinningsanmälan ligger även i uppfinnarens intresse så att den osäkra tid som gäller överföring av rättigheterna blir så kort som möjligt.

Avsikten är inte att till uppfinningsanmälan foga i lag föreskriven skyldighet att betala anmälningsarvode till uppfinnaren. Å andra sidan kan högskolorna genom att betala uppfinningsarvode på ett avgörande sätt sporra uppfinnarna att göra noggranna anmälningar. Det föreslås att högskolorna själva i sitt reglemente kan besluta om hur de betalar anmälningsarvode.

### *Ersättningar*

Överföring av rättigheterna till en uppfinning till en högskola på basis av lag kräver alltid vederlag. Då en högskola beslutar att överta rättigheterna antar man att uppfinningen har direkt eller indirekt ekonomiskt

värde för högskolan.

Det är alltså inte fråga om inlösen av rättigheterna utan om vederlag av sporrande slag. Avsikten är inte att vid bestämmande av ersättningens storlek iakttas principen för "full ersättning", utan ersättningen skall närmast ses som vederlag för det mervärde, utöver den normala forskningsverksamheten som hör till anställningsförhållandet, som forskningsresultatet innebär för den högskola som övertar rättigheterna. Ersättningens storlek påverkas bl.a. av faktorer som huruvida uppfinningen har gjorts på basis av forskningsuppgiften, hur mycket av beställarens källmaterial som har använts i forskningen och andra motsvarande faktorer. Principen är mycket långt densamma som i lagstiftningen om rätt till arbetstagares uppfinningar.

Den bruksrätt som en högskola får till uppfinningar som gjorts under andra förhållanden skall i princip jämföras med att högskolan skaffar rättigheten från en tredje instans. Utgångspunkten skall också vara att minska det men som beviljandet av bruksrätten orsakar uppfinnaren.

### *Publikationer*

Öppenhet och offentlighet hänger intimt samman med undervisningen vid högskolor och högskolornas samhälleliga uppgift. Med hjälp av vetenskapliga publikationer sprids ny information och det är mycket viktigt att trygga forskarnas publiceringsrätt. Högskoleforskningens öppenhet och publiceringen av ny information som uppstår inom forskningen kan begränsas endast av nödvändiga orsaker. Å andra sidan kan det inom avtalsforskningen vara nödvändigt att åtminstone för en viss tid begränsa publiceringen av resultaten.

Det föreslås att i lagen tas in en bestämmelse om forskningsresultatens och uppfinningarnas offentlighet. Vetenskaplig publicering av forskningsresultaten bör skiljas från offentliggörandet av en uppfinning. Huvudregeln är att uppfinnarens rätt att göra upp en publikation som presenterar resultaten av hans forskning får begränsas endast när begränsningen är nödvändig för att trygga att uppfinningen är absolut ny, vilket är en förutsättning för patenteringen. För begränsning av publiceringen skall alltid så vitt möjligt

sättas en tidsgräns. Innehållsmässiga begränsningar kan krävas endast om minsta publicering av resultaten samtidigt gör det omöjligt att skydda en uppfinning som gjorts på basis av forskningen.

I den bestämmelse som gäller publiceringsrätt konstateras uttryckligen att man kan komma överens om utvidgning av publiceringsrätten eller begränsning av publiceringen. Avsikten är således inte att ändra nuvarande praxis.

Begränsning av publiceringsrätt skall inte gälla uppfinningar som gjorts inom öppen forskning som definierats enligt den föreslagna 3 §. Beslut om utnyttjande av uppfinningar som gjorts inom öppen forskning fattas av uppfinnaren och han kan inom ramen för sin bestämmanderätt genomföra utnyttjandet även t.ex. genom att öppet publicera sin uppfinning.

#### *Twister*

Nämnden för arbetstagares uppfinningar ger utlåtande i ärenden som gäller tillämpningsområdet för lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Nämnden har visat sig var en nyttig sakkunniginstans vars utlåtanden har stor vikt även i rättegångar som gäller uppfinningar i anställningsförhållande. Nämnden har dock inte befogenhet att ge andra utlåtanden än uttryckligen i ärenden som hör till tillämpningsområdet för uppfinningslagen och nämnden kan således inte ge utlåtanden om universitetsuppfinningar till den del det gäller uppfinningar av personer som berörs av forskar undantag.

Twister som hör till tillämpningsområdet för högskoleuppfinningslagen kommer sannolikt i praktiken att gälla liknande saker som tvister som gäller tillämpningsområdet för uppfinningslagen. Särskilt torde frågor gällande skälig ersättning i praktiken vara likadana. För att säkerställa en enhetlig tolkning av uppfinningslagen och högskoleuppfinningslagen föreslås att nämndens befogenhet utvidgas att gälla ärenden som hör till tillämpningsområdet för högskoleuppfinningslagen.

## **5. Propositionens verkningar**

### **5.1. Propositionens ekonomiska och organisatoriska verkningar**

I och med högskoleuppfinningslagen får universiteten och yrkeshögskolorna en tydligare skyldighet att ordna sådana administrativa förfaringssätt som kommersiellt utnyttjande av forskningsresultaten förutsätter. Högskolorna skall bland annat ordna förfaringssätt för behandlingen av ersättningar som betalas för uppfinningsanmälan och uppfinningar och för förvaltning av uppfinningarna. Det är skäl för högskolor som inte har reglemente för uppfinningar eller innovationer att göra upp regler där det förfaringssätt som skall iakttas i högskolan i fråga om uppfinningar definieras.

I varje högskola skall utses minst en kontaktperson, vars uppgift är att se till att uppfinningar behandlas på ett ändamålsenligt sätt i högskolan. Sådana personer skall kunna styra uppfinnaren till behövliga innovations-tjänster. Tjänsterna kan erbjudas vid den egna högskolan eller av någon utomstående instans. Behovet av personal varierar beroende på högskola och beror på omfattningen av högskolans forskningsverksamhet och dess profil samt högskolans innovationsstrategi. I en högskola där det pågår forskningsverksamhet i stor utsträckning och där det sannolikt görs uppfinningar som kan patenteras, skall finnas organiserad sakkunskap för patentering, kommersialisering av forskningen och om avtalsärenden. Universiteten och yrkeshögskolorna skall sträva efter att ordna sakkunskap som hänför sig till innovationstjänster i samarbete med beaktande av regionala och branschvisa specialbehov. Dessutom skall universiteten och yrkeshögskolorna ytterligare intensifiera samarbetet med andra aktörer som erbjuder innovationstjänster.

I öppen forskning skall rättigheterna till uppfinningen i regel höra till uppfinnaren. Härvid ansvarar uppfinnaren för kostnader som hänför sig till patentering och kommersialisering av uppfinningen. Högskolan kan närmast hjälpa uppfinnaren att hitta nödvändiga sakkunnigtjänster och motsvarande service.

Ifall uppfinnaren överlåter rättigheterna till en uppfinning som gjorts inom den öppna forskningen till högskolan, svarar högskolan för kostnaderna för kommersialisering av uppfinningen. Eventuella inkomster som inflyter från kommersialiseringen skall fördelas mellan högskolan och uppfinnaren. Högskolan skall noga överväga övertagandet av rättigheterna till uppfinningen och bland annat beakta uppfinningens betydelse för fortsatt forskning vid högskolan.

Då det gäller avtalsforskning kan högskolan överta rättigheterna till en uppfinning och då svarar högskolan även för de kostnader som hänför sig till patenteringen. Rättigheterna till uppfinningar som gjorts inom beställda forskningsprojekt överförs i regel till beställaren, som också svarar för patenteringen och därtill anslutna kostnader. I samfinansierade forskningsprojekt kan en högskola överta rättigheterna till en uppfinning om högskolan även svarar för patenteringen och kostnaderna för den. Vid samfinansierade projekt övertar högskolan i allmänhet uppfinningen då uppfinningen har betydelse för högskolan och kan utnyttjas kommersiellt.

Avsikten är inte att högskolorna skall samla på sig en patentportfölj utan att uppfinningarna säljs eller licensieras till ett företag eller bolag för teknologiöverföring som kan utnyttja uppfinningen. Avsikten är att de medel som eventuellt erhålls från kommersialisering av uppfinningen används för stärkande av högskolornas primära uppgifter och innovationstjänster.

År 2002 uppgick universitetens totala finansiering till 1 765 miljoner euro, varav budgetfinansieringens andel utgjorde 1 123 miljoner euro (64 procent) och finansieringen utifrån 642 miljoner euro (36 procent). Under åren 2003—2004 höjs universitetens budgetfinansiering med 50 miljoner euro enligt lagen om utveckling av högskoleväsendet och dessutom har man på basis av förslag från statens råd för vetenskap och teknologi inom ramen för regeringens utgiftsram för åren 2004—2007 beslutat om ett tillägg av 65 miljoner euro fram till år 2007.

I resultatavtalen mellan universiteten och undervisningsministeriet för perioden 2004—2006 har för universiteten ställts mål för samhälleliga uppgifter enligt vilka uni-

versiteten bl.a. utvecklar kontakterna med näringslivet så att det förbättrar affärsverksamhetskunskapen, innovationstjänsterna samt det kommersiella utnyttjandet av forskningsresultaten. Universitetens grundfinansiering för perioden 2004—2006 bestäms på basis av en kalkylerad modell, som består av fyra faktorer (omfattning, undervisning, forskning, samhällelig serviceuppgift). Den kalkylerade modellen för grundfinansiering har utvecklats så att den tryggar inte bara finansieringen av universitetens primära uppgifter (forskning och undervisning) utan också på ett ändamålsenligt sätt finansieringen av samhälleliga serviceuppgifter. Vid finansieringen av samhälleliga serviceuppgifter beaktas utöver stärkandet av tjänster som hänför sig till utnyttjande av forskningsresultat även öppen universitetsundervisning, stödande av universitetens centrala funktioner, utbildnings-, forsknings- och bildningspolitiskt viktiga uppgifter samt utvecklande av konstnärlig verksamhet och stärkande av regional påverkan.

I bilagan till resultatavtalet mellan universiteten och undervisningsministeriet (2004—2006) nämns särskilt finansieringen av samhälleliga serviceuppgifter som hör till grundfinansieringen och i den ingår även utvecklande av tjänster i anslutning till utnyttjandet av forskningsresultat samt stärkande av regional påverkan. Universiteten har anvisats sammanlagt 26 miljoner euro för utveckling av tjänster som hänför sig till utnyttjande av forskningsresultat och för stärkande av den konstnärliga verksamheten och regional påverkan. Universiteten beslutar på basis av sina egna kriterier hur anslagen skall riktas inom universiteten. I de årliga resultatförhandlingarna mellan undervisningsministeriet och universiteten kan parterna då högskoleuppfinningslagen har trätt i kraft komma överens om den tilläggsfinansiering som eventuellt behövs.

Finansministeriet och undervisningsministeriet har utrett de svårigheter som är förknippade med kommersialisering av forskningsresultaten och principiella lösningsmodeller för dem i samband med beredningen av regeringens proposition med förslag till lag om ändring av universitetslagen (RP 10/2004 rd). Ministerierna har rätt ut metoder

att kommersiellt utnyttja forskningsresultaten och de medel som behövs för att utveckla den företagsverksamhet som behövs för detta. Finansministeriet har tillsammans med undervisningsministeriet berett nödvändiga ändringar i de bestämmelser som gäller statens ekonomiskötsel (RP 152/2004 rd med förslag till lag om ändring av 3a § i lagen om statsbudgeten). Enligt propositionen skall universiteten enskilda eller tillsammans med andra aktörer kunna bilda aktiebolag, som kan dra ekonomisk nytta av den forskningsverksamhet och den konstnärliga verksamhet som universitetet bedriver såväl i hemlandet som internationellt. De inkomster som inflyter av den kommersiella verksamheten kan styras så att de står till universitetens direkta disposition på det sätt som bestäms närmare i statsbudgeten. Propositionen om ändring av lagen om statsbudgeten hänför sig till budgetpropositionen för 2005 och avses träda i kraft den 1 augusti 2005. Bestämmelserna om nettobudgetering i lagen skall tillämpas första gången i budgeten för 2005 från och med den 1 augusti 2005.

Uppfinningar som görs vid yrkeshögskolor omfattas numera av uppfinningslagen och på basis av den har i vissa yrkeshögskolor ordnats praxis som hänför sig till administrering av uppfinningar. Numera är verksamheten ganska liten. Yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete koncentrerar sig på projekt där forsknings- och utvecklingsarbetet hänför sig till utvecklandet av en utomstående samarbetspartners verksamhet. Härvid överförs i allmänhet de rättigheter som hänför sig till forsknings- och utvecklingsarbetet till den utomstående samarbetspartnern som också ansvarar för kostnaderna i anslutning till kommersialisering av en uppfinning. Då yrkeshögskolornas forsknings- och utvecklingsarbete utvidgas i framtiden skall yrkeshögskolorna även stärka och bevilja resurser för kommersiellt utnyttjande av forskningsresultaten i samarbete med andra aktörer som erbjuder innovationstjänster.

En ändring av befogenheten för nämnden för arbetstagaes uppfinningar och möjligheten att inrätta en särskilt sektion för behandling av högskoleuppfinningar kräver även ändringar i nämndens organisation. Ändringarna har små verkningar och torde knappast

ha större kostnads- eller andra verkningar. Den sektion som eventuellt inrättas kommer att leda till endast små ändringar i praxis och kostnaderna.

Den föreslagna lagen kommer indirekt att inverka på andra än sådana som är anställda vid högskolorna. Den mest klara verkan kommer de indirekta verkningarna att ha på innovationsombuden som arbetar vid högskolorna och av vilka en del är anställda av Uppfinningsstiftelsen.

## 5.2. Propositionens konsekvenser för näringslivet

Den föreslagna högskolelagen kommer indirekt att inverka på aktörer inom näringslivet. Avsikten med den föreslagna lagen är att göra den rättsliga situationen klarare då det gäller rättigheterna till en uppfinning. Det ligger även i näringslivet intresse att företagen kan fungera enligt principen om en lucka för alla ärenden i forskningsarbetet. Syftet med propositionen är att förbättra förutsättningarna för samarbetet mellan företag och högskolor och på detta sätt inverka positivt på företagens verksamhetsmöjligheter.

Det finns fortfarande många saker som man borde komma överens om. Dessutom har en stor del av lagens bestämmelser gjorts flexibla och parterna bör närmare komma överens om praxis. Eftersom projekten är så olika har man på detta sätt försökt trygga en viss flexibilitet.

Den viktigaste ändringen ur näringslivets synvinkel är att alla avtal om forskningssamarbete görs med högskolan i fråga. Det innebär att om rättigheterna till en uppfinning som gjorts inom avtalsforskning avtalas med högskolan. I praktiken är kravet redan nu i projekt som finansieras av Tekes eller EU att högskolan ingår avtal med uppfinnarna om överföring av rättigheterna till en uppfinning. Lagförslaget leder till att antalet avtal som behövs för överföring av rättigheterna minskar vilket bidrar till att uppfinningarna snabbare överförs för näringslivets bruk. Syftet med lagförslaget är inte att ingripa i avtal mellan företag och högskolor om överföring av rättigheter eller t.ex. bruksrätten eller i ersättningar som betalas för dem.

### 5.3. Propositionens konsekvenser för vissa personalgrupper

#### 5.3.1. *Konsekvenserna för universitetens forskare*

Propositionen inverkar på forskarnas ställning. Avsikten är att forskarnas rätt att själv bestämma om utnyttjande av sin uppfinning begränsas. I praktiken blir särskilt förändringen inom den öppna forskningen liten jämfört med uppfinningar som universitetsforskarna gör. I fråga om de uppfinningar som görs inom den öppna forskningen kvarstår det nuvarande förfarandet som huvudregel så att uppfinnaren fortfarande har primär rätt att besluta om sin uppfinning. Å andra sidan kommer behandlingen av uppfinningar som görs inom den öppna forskningen att ändras så, att uppfinnaren har skyldighet att anmäla även dessa uppfinningar och att högskolan i andra hand kan överta rätten om uppfinnaren inte på något sätt utnyttjar uppfinningen.

Inom avtalsforskningen minskar verkningarna av att forskarundantaget ändras av det att forskare som deltar i forskningsprojekt såsom nu genom avtal skall förbinda sig att överföra rättigheterna. Överföringen är i princip frivillig, men i praktiken är godkännande av avtalet villkor för deltagande i projektet. En sådan frivillig överföring av rättigheterna har inte ansetts oskälig med tanke på forskarna. Det föreslagna lagstadgade systemet ändrar inte på något avgörande sätt de nuvarande förfaringssätten trots att den principiella verkan är betydande. Den viktigaste faktiska följden är att principerna för avtalsverksamhet förenhetligas och att vissa regler som understryker uppfinnarens intresse skapas. I princip begränsar dock förslaget forskarens avtalsfrihet och rätt att bestämma om sin uppfinning.

De föreslagna omfattande förändringarna i uppfinnarnas rätt att själva besluta om utnyttjande av sina uppfinningar förutsätter att den förlust som föranleds av överföringen av rättigheterna ersätts. I propositionen har tagits in bestämmelser om fastställande av en skälig ersättning. Vid bestämmande av ersättningen skall beaktas bl.a. hur självständigt uppfinnaren har arbetat och i vilken utsträck-

ning de uppgifter som getts av samarbetsinstanserna har inverkat på att uppfinningen gjorts.

Propositionen kommer att göra överföringen av rättigheterna klarare, men skapandet av det föreslagna systemet kommer inte att göra avtal om nyttjandevillkor och ersättningar mellan forskarna och högskolorna onödiga.

#### 5.3.2. *Verkningarna på övrig universitetspersonal*

Propositionen kommer att inverka även på övrig universitetspersonals ställning. Enligt gällande lag tillämpas på universitetsanställda som arbetar i andra uppgifter än som forskare eller lärare lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Sålunda kan universitetet då förutsättningarna för uppfinningslagen uppfylls överta rättigheterna till uppfinningar som gjorts av övrig personal.

Enligt den lag som föreslås kan universiteten i framtiden överta rättigheterna till en uppfinning som har gjorts inom avtalsforskning. Avtalsforskningen är i många hänseenden likadan som den forskning som bedrivs uttryckligen på basis av en arbetsuppgift, vilket stämmer överens med andan i uppfinningslagen. Syftet med propositionen är att förbättra personalens ställning i sådana situationer genom att tydligt anteckna personalens rättigheter och skyldigheter i lagen.

Största delen av de uppfinningar som görs inom den öppna forskningen görs av forskningspersonalen. En del av de uppfinningar som gjorts inom den öppna forskningen har dock gjorts av andra än själva forskningspersonalen och med tanke på en lika behandling av arbetstagarna är det inte motiverat att uppfinningar som görs i likadana situationer behandlas olika. Den föreslagna lagen kommer att förbättra ställningen för övrig personal till den del uppfinningen har gjorts inom öppen forskning.

Den rättsliga ställningen för uppfinningar som har gjorts i andra situationer än i ovan nämnda öppna forskning eller avtalsforskning är för närvarande oklar särskilt om utnyttjande av uppfinningen inte hör till arbetsgivarens verksamhetsfält. Regeln är att när uppfinningen har gjorts uttryckligen som resultat av en arbetsuppgift eller med väsent-

ligt utnyttjande av erfarenheter som erhållits i arbetsgivarens tjänst och utnyttjandet av uppfinningen hör till arbetsgivarens verksamhetsfält har arbetsgivaren rätt att överta rättigheten till uppfinningen.

Enligt förslaget får uppfinnaren behålla uppfinningar som inte har gjorts inom sådan öppen forskning eller avtalsforskning som anges i propositionen. Enligt förslaget har en högskola förstahandsrätt att förhandla med uppfinnaren om utnyttjande av en uppfinning som gjorts på detta sätt, men uppfinnaren är inte skyldig att överföra rättigheterna. Propositionen kommer att förbättra särskilt ställningen för den personal som inte deltar i forskningen.

Enligt propositionen kan högskolan få bruksrätt till en uppfinning som kan användas vid högskolan. Trots givande av bruksrätten förbättrar förslaget ställningen för den personal som inte deltar i forskningen eftersom högskolorna för närvarande för det mesta har rätt att överta rättigheterna till en uppfinning som gjorts i sådana situationer helt och hållet.

Avsikten med de föreslagna ändringarna är att förenhetliga bestämmelserna om uppfinningar som gjorts av anställda vid högskolorna.

### 5.3.3. *Konsekvenserna för yrkeshögskolornas personal*

Propositionen ändrar betydligt ställningen för personalen vid yrkeshögskolor. Ändringarna kommer främst att förbättra personalens ställning och förenhetliga behandlingen av uppfinningar som görs vid yrkeshögskolor så att den stämmer överens med uppfinningar som görs vid universiteten.

Målen för den forskning som bedrivs vid yrkeshögskolorna ligger betydligt närmare universitetsforskningens än forskningen inom näringslivet som utgår från affärsverksamheten, trots att den forskning som bedrivs vid yrkeshögskolorna för det mesta är mera praktisk och tillämplig än universitetsforskning. Alla högskolor har samma utgångspunkt, undervisning och bundenhet till den. Trots detta tillämpas uppfinningslagen på uppfinningar som görs av anställda vid yrkeshögskolor.

Enligt förslaget skall på yrkeshögskolorna tillämpas samma regler som på universiteten. Sålunda kan den forskningstyp vid en yrkeshögskola inom vilken uppfinningen har gjorts inverka på överföring av rättigheten. Verkningarna kommer i stort sett att vara de samma som för universiteten, med undantag av universitetens forskare och lärare.

## 6. Beredningen av propositionen

Behovet att reglera rättigheterna gällande uppfinningar som görs vid universiteten utreddes i undervisningsministeriets arbetsgruppspromemoria 9:1998: "Promemoria av arbetsgruppen för behandling av forskarnas immateriella rättigheter". I denna promemoria av den så kallade Lindqvistska arbetsgruppen föreslogs sådana åtgärder vilkas syfte var att främja styrningen av resultaten av den forskning som bedrivs vid universitetsväsendet så att den kan utnyttjas. Det viktigaste förslaget var att uppfinningslagen ändras så att forskare och lärare vid universitet och motsvarande vetenskapliga undervisningsanstalter kommer i samma ställning som övriga uppfinnare som är i anställningsförhållande. Dessutom föreslog arbetsgruppen att universitetens verksamhet utvecklas genom uppgörande av nyttjandestrategier och att de immateriella rättigheterna beaktas bättre i forskningsavtalen.

Handels- och industriministeriet och undervisningsministeriet tillsatte i september 2001 en arbetsgrupp med uppdrag att utreda nödvändiga lagändringar och andra åtgärder för främjande av effektivt kommersiellt utnyttjande av uppfinningar som görs vid universiteten. Arbetsgruppen kallade sig "Arbetsgruppen för universitetsuppfinningar" och lämnade sin rapport i juni 2002 (Betänkande av arbetsgruppen för universitetsuppfinningar: Effektivt kommersiellt utnyttjande av uppfinningar som görs vid högskolorna. Handels- och industriministeriets arbetsgrupps- och kommissionsrapporter 13/2002). I rapporten rekommenderades att de åtgärder som den Lindqvistska arbetsgruppen föreslog fortsätter och att en ny lag som skall tillämpas på alla uppfinningar som görs vid högskolorna i Finland stiftas. Samtidigt föreslogs att det nuvarande forskarundantaget som in-

går i uppfinningslagen utvidgas så att uppfinningslagen inte alls tillämpas på högskolor. Dessutom föreslog arbetsgruppen att lagstiftningen om högskolor revideras så att högskolorna får större ekonomisk beslutanderätt särskilt då det gäller användning av inkomster från uppfinningar. För yrkeshögskolornas del har ändringarna redan till största delen gjorts i samband med lagen om yrkeshögskolor. För universitetens del har ändringarna genomförts med en lag om ändring av universitetslagen (715/2004) som träder i kraft den 1 augusti 2005.

Denna proposition har beretts som tjänsteuppdrag på basis av förslag från arbetsgrup-

pen för universitetsuppfinningar och de utlå-  
tanden som givits på basis av förslagen i  
samarbete mellan handels- och industrimini-  
steriet och undervisningsministeriet. Vid be-  
redning har högskolorna och representanter  
för deras personal samt för näringslivet hörts.  
Sedan beredningen som gjordes som tjänste-  
uppdrag avslutats begärdes av representanter  
för högskolorna, forskarna, uppfinnarna och  
näringslivet och sakkunniga inom immateri-  
alrätten samt nämnden för arbetstagares upp-  
finningar utlåtande om förslaget. Utlåtandena  
har i mån av möjlighet beaktats i proposition-  
en.

## DETALJMOTIVERING

### 1. Lagförslagen

#### 1.1. Lag om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor

**1 §. Lagens tillämpningsområde.** I paragrafen skall bestämmas om lagens tillämpningsområde. I det föreslagna 1 mom. skall det konstateras att lagen skall tillämpas på uppfinningar som görs av alla anställda vid högskolor. Anställningsförhållande skall avse både arbets- och tjänsteförhållande. Anställningsförhållandet skall också täcka sådana personer som avlönas med utomstående finansiering, om finansieringen sköts via högskolan och personens anställningsförhållande med undantag av finansieringskällan är av samma slag som de personers som avlönas med högskolans egna medel. Studerande och de som utför forskning vid högskolorna med stipendier eller motsvarande inkomster skall inte ha ett anställningsförhållande till högskolan om det inte föreligger en särskild grund. En dylik grund kan bl.a. i fråga om en studerande vara att denna är verksam som forskningsassistent eller som timlärare i bissyssa.

I 2 mom. skall det föreskrivas att lagen också skall tillämpas på uppfinningar som

personer i forskartjänst hos Finlands Akademi gör i finländska högskolor. I fråga om uppfinningar som görs i högskolor skall personer som innehar en forskartjänst vid Akademien jämföras med högskolornas egen personal. Personer som innehar en forskartjänst vid Akademien och utför forskning vid högskolorna innehar i väsentlig grad likartade uppgifter som högskolornas egen personal. Om andra regler skulle gälla för uppfinningar gjorda av personer i forskartjänst hos Akademien, skulle principen om lika behandling, som är syftet med förslaget, inte realiseras. Tillämpningen skall begränsas också i fråga om personer i forskartjänst hos Akademien till att gälla endast uppfinningar gjorda i finländska högskolor. Lagen skall inte tillämpas på uppfinningar som personer i forskartjänst hos Akademien gör någon annanstans än vid finländska högskolor.

Det föreslagna 3 mom. motsvarar huvudsakligen 1 § 2 mom. i uppfinningslagen och avsikten är inte att bestämmelsen skall tillämpas på ett sätt som avviker från vedertagen praxis. Syftet är att klargöra definitionen på uppfinning och de rättigheter som gäller den och den bevisbörda som gäller uppfinningshöjd när högskolan har övertagit rättigheterna till en uppfinning. Om högskolan

övertar rättigheterna till en uppfinning, skall uppfinningen tolkas så att den hör till lagens tillämpningsområde. Högskolan skall dock kunna framföra motbevis om att uppfinningen inte kan skyddas med patent.

**2 §. Lagens syfte.** I paragrafen skall föreskrivas om lagens syfte. Genom att syftet tas in i själva lagtexten betonas att lagens mål är att identifiera och utnyttja uppfinningar. Syftet med paragrafen är också att uttrycka principen om balans, dvs att utnyttjandet måste vara ändamålsenligt förutom för samhället också för högskolorna och uppfinnarna. Med tanke på högskolorna innebär detta att de skyldigheter som ställs på dem bör vara skäliga och förnuftiga. Å andra sidan innebär det att ändamålsenlighet förutsätts att högskolorna nog måste överväga innan de vidtar åtgärder. En högskola måste i enlighet med kravet på ändamålsenlighet också sörja för tillräckligt skydd för en uppfinning när den har övertagit uppfinningen och uppfinningen inte har överförs på någon annan utnyttjare.

Ur uppfinnarnas och forskarnas perspektiv framhäver ändamålsenligheten kravet att systemet skall fungera på ett sporrande sätt och hjälpa uppfinnarna att på ett eller annat sätt utnyttja de uppfinningar som eventuellt gjorts inom forskningen. Om syftet skrivs in i lagtexten, betjänar det tillämpningen av lagens övriga bestämmelser.

Ändamålsenlighet innebär också att högskolan, när den fattar avgöranden som gäller utnyttjandet och på det sätt som avtalsskyldigheterna tillåter, måste beakta att utnyttjandet skall ledas av uppfinnaren, också då när högskolan har övertagit rättigheterna till uppfinningen. Till exempel i situationer där en högskola har övertagit rättigheterna men samarbetskompanjonerna vid forskningen inte är intresserade av uppfinningen, bör högskolan överväga att utnyttja uppfinningen genom att returnera uppfinningsrättigheterna till uppfinnaren.

**3 §. Definitioner.** I paragrafen skall ingå de definitioner på inrättningar och forskningstyper som hör till tillämpningsområdet och som behövs för tillämpningen av denna lag. Denna uppdelning är nödvändig för att överföringen av rättigheterna skall kunna regleras i olika situationer på ett ändamålsenligt och rättvist sätt.

I enlighet med definitionen i 1 punkten i paragrafen och 1 § som gäller tillämpningsområdet skall lagen tillämpas på uppfinningar som görs av personer anställda vid samtliga finländska högskolor med vilka också avses universitet och yrkeshögskolor. Lagen skall också tillämpas på uppfinningar som görs av personer anställda av Försvarshögskolan som avses i 4 § lagen om försvarsmakten (402/1974). Dessutom skall lagen tillämpas på högskolornas separata inrättningar, som kan vara mycket självständiga, men som stöder högskolan i realiserandet av dess uppgifter.

Syftet med definitionen på öppen forskning enligt 2 punkten är att betona att traditionell högskoleforskning, som grundar sig på frihet i fråga om vetenskap och forskning, är primär. I momentet hänvisas det till högskolor i pluralis, eftersom praxis kan vara att öppen forskning görs i samarbete mellan två eller flera högskolor.

Enligt 2 punkten underpunkt a skall med öppen forskning avses forskning där inga utomstående parter ingår och med forskningen inte sammanhänger några som helst bestämmelser om hur forskningsresultaten skall användas. Den s.k. fria forskning som traditionellt bedrivs vid universiteten är sådan öppen forskning som avses här. Vid yrkeshögskolornas forskning skall som öppen forskning på samma grunder anses forskning där inga utomstående parter är med och inget har överenskommit om rättigheterna till forskningsresultaten.

I underpunkt b skall föreskrivas att forskning som finansieras av en utomstående part och i vilken inte ingår andra bestämmelser än sådana som gäller publicering av forskningsresultaten skall vara öppen forskning. Syftet med definitionen är att möjliggöra att forskning som görs med utomstående finansiering kan hör till öppen forskning. Definitionen möjliggör också öppen forskning som utförs med donationer eller motsvarande medel. I synnerhet allmännyttiga stiftelser eller sammanslutningar kan bevilja finansiering genom ett förvaltningsbeslut utan att något egentligt avtal ingås om finansieringen. Den finansiering som avses här och den forskning som genomförs med hjälp av den är dock oftast till sin art och sina principer av typen an-



nan öppen forskning. Det är inte motiverat att definiera sådan forskning som avtalsforskning, eftersom finansiärens huvudsakliga intresse är att främja högklassig forskning och inte att utnyttja resultaten kommersiellt.

I enlighet med underpunkt c skall öppen forskning också vara forskning som uppfyller förutsättningarna för avtalsforskning men om vilken högskolan och samarbetskompanjonen uttryckligen avtalar att den är öppen forskning. Syftet är att t.ex. en donation eller annan finansiering som ges till en högskolas institution och som inte gäller enskilda forskningsprojekt utan med vilken man strävar efter att mera allmänt stöda forskningen inom en viss vetenskapsgren, skall kunna anses stöda öppen forskning. En förutsättning skall dock vara att högskolan och finansiären uttryckligen avtalar om att forskningen är öppen forskning eller alternativt att man kommer överens om att forskningsresultaten och rättigheterna till dem tillhör uppfinnaren i enlighet med huvudregeln om öppen forskning. Den andra avtalsparten skall dock alltid vara högskolan för att enhetlig tillämpningspraxis skall kunna garanteras och högskolorna skall ges en möjlighet att följa och övervaka forskning som görs med utomstående finansiering.

Utgående från de ovan nämnda underpunkterna b och c skall öppen forskning vara forskning som genomförs med donationsmedel, om i beviljningsbesluten eller beviljningsavtalen om dessa medel inte ingår några som helst bestämmelser som påverkar utnyttjandet av forskningsresultaten. Vem som ger finansieringen skall inte vara av betydelse. Till exempel forskning som görs i tjänsten i fråga om en donerad professur som inrättas med medel som företag har donerat skall vara öppen under samma förutsättningar som när övriga forskare utför forskning. Avgörande ställning har därmed de villkor som gäller utnyttjandet av forskningsresultaten och de uppfinningar som gjorts inom forskningen.

Ifall om rättigheterna till forskningsresultaten bestäms t.ex. endast genom att det förutsätts att resultaten skall publiceras och inga andra bestämmelser meddelas om rättigheterna till resultaten eller till de uppfinningar som uppkommer vid forskningen, skall den

forskning anses som öppen forskning. Till exempel forskning som görs med finansiering från Tekes eller Finlands Akademi skall vara öppen forskning, om i finansieringsbeslutet bestäms om forskningsresultaten t.ex. på så sätt att forskningsresultaten skall publiceras eller att resultaten av forskningen, rättigheterna till dem och att besluta om dem ankommer på uppfinnaren. Om i finansieringsbeslutet däremot förutsätts att rättigheterna till forskningsresultaten överförs på högskolan, på någon annan särskilt namngiven part eller generellt på näringslivet är forskningen avtalsforskning.

Ett finansieringsbeslut som innehåller en publiceringsskyldighet inskränker uppfinnarens bestämmanderätt till sin uppfinning, vilket gör att forskning som innehåller en sådan skyldighet utgör ett undantag från huvudregeln för öppen forskning och den står följaktligen nära gränsen mellan öppen forskning och avtalsforskning. Eftersom syftet med finansieringen är att främja vetenskap och öka samhällets kunskap, och finansieringen inte siktar till ekonomisk fördel för parterna, är det motiverat att anse att dylik forskning är öppen forskning. Trots den begränsning som gäller publicerandet har uppfinnaren fortsättningsvis rätt att besluta om innehållet i och omfattningen av publikationen samt bl.a. om hur den uppfinning som uppkommit som ett resultat av forskningen utnyttjas. Uppfinnaren och de parter som han eller hon eventuellt har skaffat för att utnyttja uppfinningen måste dock beakta publiceringsskyldigheten i finansieringsbeslutet, och en uppfinning som tillkommit i dylik forskning kan i regel inte hemlighållas åtminstone inte utan finansiärens uttryckliga tillstånd.

Med avtalsforskning, som skall definieras i 3 punkten, avses forskning där en part som står utanför högskolan är med. I de allmänaste fallen är den part som är med i sådan forskning finansiär, men också annat slags samarbete skall vara här avsedd avtalsforskning. Avtalsforskning skall tolkas vidsträckt så att perspektivet ligger på finansieringen av forskningen: om en utomstående part ensam eller tillsammans med andra parter finansierar ett visst forskningsprojekt, är det fråga om avtalsforskning. I gränsdragningen mellan avtalsforskning och öppen forskning en-

ligt 2 punkten är en betydande faktor utöver finansieringen avtalandet om hur forskningsresultaten skall utnyttjas. Om en högskola och en samarbetspartner ingår avtal t.o.m. bara om att överföra en del av forskningsresultaten till samarbetspartnern, är det alltid fråga om avtalsforskning. Om i forskningen deltar personer utgående från ett avtal med en utomstående, på vilkas uppfinningar uppfinningslagen skall tillämpas, innehåller avtalet sådana bestämmelser om användning av forskningsresultaten att forskningsprojektet måste anses höra till avtalsforskning i fråga om de personer som är anställda av högskolan. Avtalsforskning kan också koncentrera sig på att lösa uttryckligen ett visst problem och vara avgiftsbelagd serviceverksamhet som omfattas av lagen om grunderna för avgifter till staten. För klarhets skull skall en bestämmelse om detta tas in i momentet.

Den samfinansierade verksamhet som föreslås i betänkandet av den samfinansieringsarbetsgrupp som finansministeriet har tillsatt (finansministeriets arbetsgruppspromemorior 19/2003) är, om den blir verklighet, oftast sådan avtalsforskning som avses i denna lag. Avtalsforskning är därmed också den forskning som finansieras av Tekes eller Finlands Akademi, om i finansieringsbesluten meddelas bestämmelser som hänför sig till rättigheterna till forskningsresultaten. Likaså skall forskning finansierad av EU, där det förutsatts att forskningsresultaten överläts, alltid vara avtalsforskning. Forskning som finansieras av företag, där ett företag förutsätter något slags rätt att utnyttja resultaten som motvikt till finansieringen, t.ex. att rättigheterna överförs på företaget, att det får rätt att använda eller förhandsgranska resultaten, skall alltid vara avtalsforskning.

En uppfinning som definieras i 4 punkten och som tillkommit i en annan situation skall avse en uppfinning som hör till lagens tillämpningsområde och som har tillkommit på annat sätt än vid egentlig forskning. En uppfinning som avses här har tillkommit t.ex. i förvaltningsuppgifter eller utanför den egentliga forskningen, i samband med att stöd-tjänster har utförts.

**4 §. Rätt till en uppfinning.** I paragrafen skall i enlighet med de allmänna principerna i lagstiftningen om uppfinningar bestämmas

om företrädesrätt till en uppfinning. Eftersom begränsning av en uppfinnarens rätt är ett undantag till den allmänna huvudregeln, enligt vilken rätten till en uppfinning tillkommer uppfinnaren, konstateras det i paragrafen att en uppfinnare som är anställd av en högskola annars har samma rätt till sin uppfinning som andra uppfinnare, men att rätten kan begränsas i enlighet med detta lagförslag. Dessutom kan uppfinnarens rätt begränsas av 1 § lagen om uppfinningar av betydelse för landets försvar, enligt vilken uppfinning som är av betydelse för landets försvar under vissa förutsättningar får exproprieras för staten. Den första meningen har samma innehåll som 3 § i uppfinningslagen.

I högskoleforskning, i synnerhet i avtalsforskning, är ofta flera personer med och ingen enskild person kan identifieras som enda uppfinnare. Högskolan måste med anvisningar och vid behov med interna utredningar försöka säkerställa att alla uppfinnare verkligen blir identifierade som uppfinnare. Enligt den föreslagna andra meningen skall uppfinnaren ha rätt att bli erkänd som uppfinnare. Erkännandet innebär i praktiken att högskolan åtminstone skall sörja för att alla uppfinnare nämns i patentansökan. Genom denna bestämmelse försöker man säkerställa att, oberoende av att rättigheterna till uppfinningen överförs och vem som är patentinnehavare, som uppfinnare alltid skall anses den person som har gjort uppfinningen. Med denna bestämmelse skrivs den allmänna patenträttsliga principen in i lagen.

Eftersom de forskare som deltar i ett projekt är bäst på det klara med vad som har upfunnits i projektet, måste också de försöka säkerställa att alla uppfinnare blir identifierade. På högskolorna och forskarna skall dock inte ställas en ovillkorlig skyldighet att övervaka identifierandet, utan för säkerställande räcker att normal omsorg iakttas. Rätten för en uppfinnare som har förblivit oidentifierad fastställs i första hand enligt patentlagstiftningen och allmänna principer.

**5 §. Uppfinningsanmälan.** I paragrafen skall föreskrivas om att en uppfinningsanmälan skall göras. I denna lag har betydande rättsverkningar sammankopplats med uppfinningsanmälan. Bestämmelsen har utarbetats så att den är flexibel för att det spelrum

som behövs för olika projekt skall kunna bibehållas.

I det föreslagna 1 mom. skall föreskrivas om tidpunkten då uppfinningsanmälan skall göras, om uppfinningsanmälan skriftliga form och om de personer som är skyldiga att göra anmälan. En uppfinnare skall göra en skriftlig uppfinningsanmälan genast när han eller hon har gjort en uppfinning som omfattas av tillämpningsområdet för högskoleuppfinningslagen. Om uppfinnarna är flera, skall de göra en gemensam uppfinningsanmälan.

Om en uppfinning har gjorts i samarbete mellan flera uppfinnare, skall forskningsgruppens ledare sörja för att uppfinnarna gör en uppfinningsanmälan enligt förslaget. Ledaren för forskningsgruppen är inte nödvändigtvis uppfinnare, vilket gör att det inte kan förutsättas att han eller hon själv gör anmälan. Som ansvarig för gruppen har ledaren dock ett allmänt bevakningsansvar över gruppens verksamhet, och när han eller hon upptäcker en uppfinning skall han eller hon instruera uppfinnarna att göra en anmälan.

Enligt 2 mom. skall i uppfinningsanmälan ges tillräckliga uppgifter om uppfinningen och uppfinnarna för att en bedömning skall kunna göras. Uppgifter som är tillräckliga för en bedömning betjänar också eventuell patentering eller annat skyddande av uppfinningen och är en förutsättning för att högskolan skall kunna bedöma uppfinningen också med tanke på de samarbetsavtal som gäller projektet. I uppfinningsanmälan skall alla uppfinnare som deltagit i uppfinningen anges för att högskolan skall kunna ge de anmälningar som hör till saken och uppgifter om förfarandet till alla uppfinnare. Samtidigt kan en bedömning göras av i ett hurudant samband med anställningsförhållandet uppfinningen har tillkommit. I praktiken skall uppfinnarna meddela sin uppfattning om vid hurdan forskning uppfinningen har tillkommit.

Högskolan kan i synnerhet i projekt med beställd forskning eller i sådana andra projekt där målet är att så snabbt som möjligt publicera resultaten, komma överens om att en tillräcklig uppfinningsanmälan i samband med projektet i fråga innehåller mycket lite information för att uppfinningsanmälan skall förorsaka så lite dröjsmål som möjligt. Här-

vid tryggas genom uppfinningsanmälan främst det att högskolan får kännedom om uppfinningen.

Utöver en uppfinningsanmälan som innehåller tillräckliga uppgifter skall uppfinnaren på begäran ge högskolan andra uppgifter med anknytning till uppfinningen. Ett behov av uppgifter kan t.ex. uppkomma när planer för utnyttjandet av uppfinningen utarbetas. Behovet av dylika uppgifter varierar från fall till fall, och i alla situationer finns det inte behov av dylika uppgifter. Bestämmelsen möjliggör emellertid att närmare uppgifter vid behov kan begäras.

Högskolorna kan i sina uppfinningsreglementen meddela närmare anvisningar och bestämmelser om de uppgifter som skall anses tillräckliga och om sättet att anmäla dem. Högskolorna kan också utarbeta modeller till uppfinningsanmälningar som de anser lämpliga och vilka kan delas ut via högskolornas uppfinningsreglementen.

Enligt det föreslagna 3 mom. skall högskolan utan oskäligt dröjsmål och senast två månader efter att uppfinningsanmälan har lämnats in ge uppfinnaren en anmälan om de åtgärder som lagen tillåter. Anmälan skall utgöra ett bevis på att uppfinningsanmälan har gjorts och lämnats in på korrekt sätt. Högskolan skall samtidigt meddela om den instämmer i uppfinnarnas syn, som kommer till uttryck i uppfinningsanmälan, på vid hurdan forskning uppfinningen har tillkommit. Genom givandet av en anmälan förhindras att uppfinnaren förlorar rättigheter till följd av ovetskap samt förkortas den osäkerhetstid som oundvikligen orsakas av den tidsfrist på sex månader som har reserverats för överföring av rättigheterna. Å andra sidan skall högskolans skyldighet att i sin tur ge en anmälan och den för detta utsatta tidsfristen börja löpa först när högskolan har fått en sådan uppfinningsanmälan med vilken den faktiskt kan bedöma uppfinningen. För att en anmälan skall ha ett sådant bevisandamål som avsetts för den, skall i slutet av 3 mom. föreskrivas att högskolan utan dröjsmål skall meddela uppfinnaren om brister eller felaktigheter i den uppfinningsanmälan som denne har gjort. Högskolan skall göra denna anmälan skriftligen.

**6 §. Högskolans rätt till en uppfinning i**

*öppen forskning.* I paragrafen skall föreskrivas om överföring av rättigheterna till en uppfinning som har tillkommit vid öppen forskning. Eftersom uppfinnarens rättigheter fastställs direkt i enlighet med 4 § 1 mom. liksom också i fråga om andra uppfinnare om inget annat föreskrivs, har i denna paragraf tagits in endast undantagsbestämmelser som gäller överföring av rättigheter.

I 1 mom. skall föreskrivas att en högskola kan överta rättigheterna till en uppfinning, om uppfinnaren inte med stöd av sin företrädesrätt har uttryckt vilja att själv utnyttja uppfinningen eller vidtagit några som helst åtgärder för att offentliggöra eller utnyttja uppfinningen. Utnyttjandet skall i detta sammanhang tolkas vidsträckt både som vetenskapligt och ekonomiskt utnyttjande. Överföring av en rätt skall särskilt kopplas till uppfinningsanmälan och till den svarsanmälan som högskolan skall göra efter det. Efter en uppfinningsanmälan kan uppfinnaren i sex månader överväga olika alternativ att utnyttja uppfinningen.

Enligt den föreslagna 2 § är syftet med lagen att främja identifieringen och utnyttjandet av uppfinningar på ett sätt som är ändamålsenligt för olika parter. Därmed skall den företrädesrätt som uppfinnaren har med beaktande av syftet med lagen också avse det att uppfinnaren kan meddela högskolan att han eller hon har för avsikt att utnyttja uppfinningen först senare, sedan tidsfristen har gått ut. I dylika fall skall högskolan i mån av möjlighet sträva efter att följa uppfinnarens vilja.

För att uppfinningen inte skall förbli outnyttjad, skall ingen särskild tidsfrist ställas för högskolans sekundära rätt, utan högskolan skall också efter en lång tid kunna vidta åtgärder, om uppfinnaren inte utnyttjar uppfinningen. Om en tidsfrist ställdes för högskolan, kunde det leda till att högskolan övertog uppfinningen lite före tidsfristens utgång för att trygga sin sekundära rätt. Ett sådant förfarande skulle dock strida mot kravet på ändamålsenlighet om vilket skall föreskrivas i den föreslagna 2 §. Högskolan skall vidta åtgärder enligt sin sekundära rätt endast om det varaktigt verkar som om uppfinnaren inte har för avsikt att själv utnyttja sin uppfinning. Också då skall högskolan höra sig för

om uppfinnarens avsikter innan den övertar rättigheterna.

I det föreslagna 2 mom. skall föreskrivas att om högskolan försummar att göra en svarsanmälan enligt 5 § 3 mom., förlorar den oåterkalleligt sin sekundära rätt, också om uppfinnaren inte någonsin utnyttjar sin uppfinning på något sätt.

**7 §. Högskolans rätt till en uppfinning i avtalsforskning.** I paragrafen skall föreskrivas om överlåtelse av rättigheterna till en uppfinning som tillkommit vid avtalsforskning. Vid avtalsforskning är utgångspunkten att högskolan förvaltar avtalsforskningen och upprättar avtal om detta. Därför är det nödvändigt att högskolan på basis av lagen kan överta rättigheterna till en uppfinning så att den i enlighet med sina eventuella avtalsförpliktelser kan överföra rättigheterna vidare. Det är också möjligt att högskolorna utvecklar sin avtalspraxis så att högskolan kan behålla rättigheterna till uppfinningar som hör till dess kärnkunnande. Syftet med att behålla uppfinningsrättigheterna kan t.ex. vara vidareutveckling av uppfinningen vid högskolan innan den eventuellt utnyttjas.

I enlighet med de allmänna patenträttsliga bestämmelserna kan högskolan naturligtvis också på en utomstående part överföra rättigheterna till en uppfinning som högskolan övertagit, t.ex. till en avtalsforskningskompanjon, också redan innan patentansökan lämnas in. När högskolan behåller rättigheterna till en uppfinning, skall den sörja för att uppfinningen får ett så täckande skydd som är ändamålsenligt med tanke på att uppfinningen skall kunna utnyttjas. Högskolan kan inom de gränser som bestämmelserna om dess prövningsrätt och om skötseln av statens ekonomi tillåter returnera uppfinningsrättigheterna till uppfinnaren, om ingen annan utnyttjare av uppfinningen kan hittas och de avtal eller andra bestämmelser som gäller forskningssamarbetet tillåter returnering.

I det föreslagna 1 mom. skall föreskrivas om de tidsfrister som gäller övertagandet av rättigheterna. Högskolan skall skriftligen inom sex månader från en uppfinningsanmälan enligt 5 § 1 mom. meddela uppfinnaren att den övertar rättigheterna till uppfinningen. I anmälan om övertagandet av uppfinningen skall uppfinnaren dessutom lämnas de upp-

gifter denne behöver om förfarandet efter anmälan, om grunderna för hur ersättningar fastställs och om andra motsvarande omständigheter, om inte sådana upplysningar redan har getts i en svarsanmälan enligt 5 § 3 mom.

Om högskolan inte inom nämnda tidsfrist gör en anmälan till uppfinnaren om att den övertar rättigheterna, behåller uppfinnaren rättigheterna. Högskolan kan avstå från sina rättigheter inom nämnda tidsfrist, eller projektvis också på förhand genom att skriftligen meddela uppfinnaren att den inte har för avsikt att överta rättigheterna till uppfinningen.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall övertagandet av rättigheterna vara kopplat till högskolans anmälan enligt 5 § 3 mom. om att ifall högskolan inte gör anmälan i fråga, skall den anses ha avstått från sina rättigheter. Genom detta försöker man försäkra sig om att högskolorna agerar snabbt vid behandlingen av uppfinningsanmälningarna och minska den osäkerhet som orsakas av den prövnings-tid som högskolan ges. Högskolorna skall således sedan en uppfinningsanmälan har gjorts ha två månader på sig att försäkra sig om huruvida uppfinningen har tillkommit i avtalsforskning och anmäla detta till uppfinnaren. Utöver detta skall högskolan ha totalt sex månader på sig efter att uppfinningsanmälan har gjorts att överväga om den till följd av avtalsförpliktelserna eller andra skäl har orsak att överta rättigheterna till en uppfinning som tillkommit i avtalsforskning.

I det föreslagna 3 mom. ges uppfinnaren en skyldighet att underteckna de handlingar som patentering förutsätter. Den viktigaste av dessa handlingar är det överlåtelsebrev som utgör bevis för att rättigheterna överläts och utan vilket högskolan inte kan ansöka om patent i sitt eget namn eller överföra rätten på andra.

**8 §. Högskolans rätt till en uppfinning i andra situationer.** Största delen av de uppfinningar som görs vid högskolorna görs inom den öppna forskningen eller avtalsforskningen. I praktiken förekommer dock situationer där uppfinningarna tillkommer utanför den verksamhet som skall anses som forskning. Uppfinningar som tillkommit i dylika situationer kan dessutom vara sådana att de skulle kunna utnyttjas i högskolans egen

verksamhet. Därför är det nödvändigt att ta in egna bestämmelser i lagen som uttryckligen gäller sådana situationer.

I det föreslagna 1 mom. skall högskolan ges företrädesrätt att förhandla om de rättigheter som gäller de uppfinningar som avses i denna paragraf. Om denna företrädesrätt inte leder till avtal, skall uppfinnaren i enlighet med 4 § 1 mom. ha rätt att självständigt besluta om hur uppfinningen skall behandlas.

I det föreslagna 2 mom. skall högskolan ges rätt att få bruksrätt till en uppfinning som är nödvändig i högskolans egen verksamhet. Med egen verksamhet avses att uppfinningen t.ex. skall kunna tas i bruk i högskolans laboratorier eller förvaltningsuppgifter. Nödvändighetskravet innebär att verklig nytta skall fås av utnyttjandet av uppfinningen. Högskolan skall inte ha rätt att överlåta dylik bruksrätt på andra om inte om detta uttryckligen har överenskommit med uppfinnaren.

En skälig ersättning skall betalas för bruksrätten, och när den fastställs skall den räckdel som uppfinnaren eventuellt orsakas av att bruksrätten beviljas vilken gäller annat utnyttjande av uppfinningen beaktas. I beloppet för en skälig ersättning skall samtidigt beaktas att högskolan inte har rätt att överta alla rättigheter till uppfinningen, utan att den endast kan få bruksrätt till den. När en skälig ersättning räknas ut bör utgångspunkten vara värdet av motsvarande bruksrättslicens eller ett annat verkligt pris som beräknas på motsvarande sätt.

**9 §. Ersättningar.** I paragrafen skall föreskrivas om den ersättning som skall betalas för uppfinningen. Enligt det föreslagna 1 mom. skall uppfinnaren betalas en skälig ersättning när högskolan har övertagit rättigheterna till uppfinningen. Vad gäller storleken på ersättning innebär förslaget inga väsentliga ändringar i nuvarande praxis. Uppfinningsersättningar betalas redan i dagens läge i samband med överföringen av avtalsbaserade rättigheter. De finländska högskolorna har till sitt förfogande reglementen eller motsvarande föreskrifter, i vilka ersättningen till uppfinnarna definieras. En förutsättning för ersättning i dem är i allmänhet att högskolan säljer rättigheterna till uppfinningen eller en licens till den eller kommersialiserar uppfinningen på ett annat sätt så att högskolan får

inkomster av detta. I projekt som gäller beställd forskning är det i praktiken allmänt att högskolan som en engångsbetalning får en icke-specificerad helhetsersättning på vilken intäkten skall beräknas. Den nettointäkt som uppkommer delas mellan universitetet och uppfinnarna. I allmänhet bestäms ännu noggrannare att institutet eller laboratoriet i fråga får en del av den andel som tillkommer universitetet. I gällande reglementen är den ersättning som tillkommer uppfinnarna 30—60 % av nettointäkten. Nettointäkten avser i allmänhet de totala inkomster som uppkommer av kommersialiseringen, från vilka patenteringskostnader, ombudsarvoden och motsvarande direkta kostnader som föranleds av utnyttjandet har dragits av.

För att uppfinnaren inte skall ingå ett avtal som strider mot hans eller hennes intresse innan ännu någon som helst information om uppfinningens värde föreligger, skall det föreskrivas att ett sådant avtal där uppfinnaren avstår från sin rätt till ersättning innan uppfinningen har gjorts är ogiltigt. Syftet med avtalsförbudet är att ge uppfinnaren en möjlighet att värdera sin uppfinning innan han eller hon fattar beslut om att avstå från ersättningar. Bestämmelsen hindrar inte att man avtalar om på förhand överenskomna uppfinningsersättningar som används i synnerhet i avtal om beställd forskning.

I det föreslagna 2 mom. skall det föreskrivas om de omständigheter som skall beaktas när ersättningens skälighet beräknas. När ersättningen beräknas skall de omständigheter som ledde till uppfinningens tillkomst samt den ekonomiska intäkt som högskolan fått av uppfinningen beaktas. De omständigheter som påverkat uppfinningens tillkomst skall beaktas, eftersom vissa uppfinningar kan tillkomma t.ex. på basis av de uppgifter som en samarbetskompanjon vid forskningen har gett och uppfinnarens tillägg kan vara t.o.m. mycket litet. En viktig faktor vid bedömningen av det tillägg som uppfinnaren är upphov till är hur självständig den forskning är som lett till uppfinningen. Ju fastare samband en uppfinning har med ett forskningsprojekt, där forskningsarbetet inriktas t.ex. på ett sätt som har fastställts i en forskningsplan vid avtalsforskning och med utnyttjande av material som samarbetskompanjonen vid

forskningen har gett, desto mindre kan man utgå från att forskarens/forskarnas självständiga insats är som skulle berättiga till ersättning för uppfinningen.

En uppfinnings ekonomiska värde kan ofta fastställas först efter en t.o.m. mycket lång tid från det rättigheterna har övergått, och t.ex. de ersättningar som skall betalas för en uppfinning som tillkommer i ett projekt med beställd forskning kan naturligtvis inte uppskattas utgående från det värde som man först senare upptäcker att uppfinningen har. I projekt som gäller avtalsforskning och i synnerhet beställd forskning avtalar man om den intäkt som högskolan får samt om de tilläggsersättningar som skall betalas för eventuella uppfinningar som tillkommer i projektet redan i samband med att avtalet om projektet upprättas och det är naturligtast att betala ersättningarna som en engångsersättning som grundar sig på den intäkt högskolan får. I sådana situationer där högskolan inte genast överför uppfinningen på den som skall utnyttja den, utan säljer eller — mera sällsynt — licensierar uppfinningen först senare, utgörs en skälighets ersättning av den summa som skall betalas i samband med överföringen av uppfinningen samt en tilläggsersättning som skall betalas utgående från de intäkter som eventuellt erhålls senare. Denna ersättning kan vara av engångskaraktär eller ha formen av royalty.

Om högskolan övertar rättigheterna till en uppfinning utan vetskap om vem som kommer att utnyttja uppfinningen och uppfinnaren betalas en obetydlig engångsersättning för överföringen av rättigheterna, skall belandet av ersättning avgöras på samma sätt som i de situationer som omfattas av tillämpningsområdet för lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Om högskolan eventuellt först efter en ansevärd tid hittar någon som kan utnyttja uppfinningen och får intäkt för uppfinningen, skall av denna senare inkommande intäkt betalas en ersättning också åt uppfinnaren, om inte något annat har överenskommits i samband med överföringen av rättigheterna och engångsersättningen.

I enlighet med 7 § förordningen om rätt till arbetstagares uppfinningar (527/1988) består den ersättning som skall betalas på basis av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar

dels av en engångsersättning, dels av en royaltyersättning. Enbart en engångsersättning kan betalas endast av särskilda skäl. I de ersättningar som skall betalas med stöd av högskoleuppfinningslagen skall utgångspunkten vara en annan: en ersättning av royaltyart skall vara sällsynt och den kommer sannolikt att användas när högskolan också själv får återkommande intäkter av en uppfinning t.ex. i form av årliga licensavgifter. Huvudregeln skall vara en engångsersättning som skall beräknas enligt ovan refererade principer.

Det bör observeras att enligt den föreslagna 10 § kan ersättningen jämkas efteråt: utan hinder av vad som genom beslut eller avtal har bestämts om en ersättning som avses i 9 §, kan domstolen bestämma något annat om detta, ifall väsentligen förändrade omständigheter ger anledning till detta. Uppfinnaren kan dock inte åläggas att returnera en redan betald ersättning. I fråga om jämkning av ett oskäligt villkor i ett avtal gäller också det som sägs om jämkning av ett oskäligt avtalsvillkor i lagen om rättshandlingar på förmyndhetsrättens område (228/1929).

Med högskolornas uppfinningsreglementen kan högskolorna inom de gränser som bestäms i lagen leta efter ersättningspraxis som sporrar till uppfinnarverksamhet. I sista hand bestäms vad som är en skälig nivå på ersättningar via rättspraxis.

I det föreslagna 3 mom. föreskrivs att högskolan till uppfinnaren skall överlåta de uppgifter som är nödvändiga för att de ersättningar som skall betalas för uppfinningen skall kunna räknas ut. Förslaget är till sitt sakinnehåll av samma slag som bestämmelsen i 7 a § 1 mom. lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Å andra sidan skiljer sig dessa bestämmelser från varandra på så sätt att i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar förutsätts att uppfinnaren lämnas upplysningar bl.a. om de patent som sökts, tillverkningsmängderna av alstren och andra motsvarande omständigheter. I högskoleuppfinningslagen skall motsvarande bestämmelser inte tas in, eftersom högskolan inte ens nödvändigtvis får dessa upplysningar och i synnerhet för att utgångspunkten för den ersättning som skall betalas enligt högskoleuppfinningslagen är den intäkt som högskolan får av uppfinningen.

En bestämmelse som till sitt sakinnehåll motsvarar 7 a § 2 mom. lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar har inbegripits i det föreslagna 5 § 2 mom. som gäller uppfinningsanmälan och de uppgifter som skall ges utöver uppfinningsanmälan.

**10 §. Jämkning och preskription av ersättning.** I paragrafen skall föreskrivas om jämkning samt preskription av ersättning. Enligt det föreslagna 1 mom. är principen att sedan förhållandena har förändrats väsentligt efter ett tidigare avtal eller avgörande av domstol, kan domstolen ändra ett avtal eller beslut så att de blir skäligare.

Rättigheter eller skyldigheter som gäller en utomstående avtals- eller forskningssamarbetspartner kan inte ändras till följd av jämkning, utan jämkning av ersättningar skall gälla relationen mellan uppfinnaren och högskolan. Jämkningen får inte heller grunda sig på parternas felbedömningar t.ex. i situationer där högskolan har bedömt värdet på en uppfinning den har övertagit för lågt, och senare upptäcker att utnyttjaren får betydligt större intäkter för uppfinningen än vad som uppskattats. I dylika situationer skall jämkning inte kunna vidtas.

Bestämmelsen om att ersättningar skall göras skäligare skall tillämpas i så stor utsträckning som möjligt på samma sätt som jämningsbestämmelsen i 9 § lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Bestämmelserna motsvarar varandra till ordalydelsen och för jämningsbestämmelsen i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar finns en etablerad tolkningslinje som skall följas också vid tillämpningen av jämningsbestämmelsen i högskoleuppfinningslagen. Därmed berättigar t.ex. felbedömningar som parterna gjort inte till jämkning. Eftersom lagarna och deras omgivningar skiljer sig från varandra, skall endast dessa skillnader som ligger bakom lagarna beaktas vid tillämpningen.

För att jämkningen skall ha någon praktisk betydelse skall jämkning också vara möjlig efter att om ersättning har bestämts slutgiltigt eller när rätten i en ersättningsfråga har avgjorts på ett laga kraft vunnet sätt. Eftersom en oskälighet kan upptäckas först efter en lång tid, vore det i skenet av allmänna principer oskäligt att förutsätta att uppfinnaren returnerar eventuellt t.o.m. stora summor. I

dylika fall skall högskolan själv lida den ekonomiska skadan. Därför skall det bestämmas att uppfinnaren i samband med jämkning inte kan åläggas att återbetala ersättningar som denne eventuellt fått till för stora belopp.

I det föreslagna 2 mom. skall det föreskrivas att utöver en särskild jämningsbestämmelse om vilken föreskrivs i 1 mom. skall på ett avtal tillämpas lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929). Bestämmelsen har samma innehåll som 9 § 2 mom. i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Rättshandlingslagen skall tillämpas generellt på ingående av förmögenhetsrättsliga avtal och dylikas ogiltighet.

I det föreslagna 3 mom. skall det föreskrivas om när ersättningar preskriberas. Bestämmelsen är nödvändig för att ersättningsfrågor inte skall förbli olösta för länge. Enligt lagen om preskription av skulder (728/2003) är den allmänna preskriptionstiden tre år och den börjar i fråga om ersättningar när ersättningsstagaren har fått veta de uppgifter som behövs för att han eller hon skall kunna framställa krav. Maximitiden är dock tio år från det ersättningsgrunden uppkom.

Enligt förslaget skall preskriptionstiden för ersättningsyrkanden som hör till högskoleuppfinningslagens tillämpningsområde avvika från den allmänna preskriptionstiden. I lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar är preskriptionstiden tio år från den tidpunkt då arbetsgivaren övertar rättigheterna till en uppfinning. Bestämmelsen stämmer överens med den tidigare allmänna preskriptionstidsbestämmelsen som gällde före år 2003. Preskriptionstiden har upplevts vara ändamålsenlig och allmänt accepterad av parterna. Å andra sidan har bevarandet av ersättningsrätten kopplats till väckandet av talan om ersättning. Bestämmelsen har upplevts vara klar och ändamålsenlig, och det finns inget behov att ändra den. Eftersom det i praktiken kommer att förekomma situationer där bestämmelsen om preskriptionstid enligt lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar tillämpas på en del av uppfinnarna och bestämmelsen enligt högskoleuppfinningslagen på en annan del av uppfinnarna, är det till denna del motiverat att i båda lagarna finns preskriptionsbestämmelser med samma innehåll

för att rättigheterna för uppfinnare som hör till tillämpningsområdet för olika lagar skall kunna tryggas och deras ställning förenhetligas. Därför föreslås det att talan som gäller ersättning enligt högskoleuppfinningslagen skall väckas inom tio år från det rättigheterna övertogs.

Eftersom vidareutvecklingen av en uppfinning kan ta i anspråk en ansevärd tid och på uppfinningen kan ansökas om patent först efter en ganska lång tid från det rättigheterna övergått, skall det i sista meningen i 3 mom. föreskrivas att ifall patent har sökts på uppfinningen, skall rätten till ersättning preskriberas tidigast ett år efter att patent beviljats. Bestämmelsen skall ha samma innehåll som den sista meningen i preskriptionsbestämmelsen i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar.

**11 §. Offentliggörande av forskningsresultat.** I paragrafen skall föreskrivas om publicering av forskningsresultat och hemlighållande av uppfinningar. Hemlighållandet och annan begränsning av offentliggörandet är nödvändiga för att möjliggöra skydd av uppfinningen. Enligt patentlagen kan en uppfinning som blivit offentlig inte längre patenteras. Den andra parten vid avtalsforskning, dvs ett företag, kan ha intresse av att skydda sin uppfinning också på annat sätt. Detta innebär främst att uppfinningen bevaras som en affärshemlighet utan att patent söks på den.

Avsikten med den föreslagna lagen är inte att begränsa den rätt som högskolan i praktiken etablerat att avtala om hemlighållandet av resultat när det är nödvändigt att avtala om detta i ett forskningsavtal med en utomstående avtalskompanjon (i synnerhet vid beställd forskning). I beställd forskning står det ofta i beställarens intresse att åtminstone under en bestämd tid hemlighålla resultaten till någon grad. Också i samfinansierad forskning förutsätts åtminstone kortvarig sekretess för att resultaten skall kunna bedömas och uppfinningarna skyddas. Patentering är inte heller alltid en metod att skydda resultat, utan beställaren kan anse att hemlighållande är ett bättre alternativ.

En högskolas rörelsefrihet när det gäller att avtala om hemlighållandet av resultaten kan härledas från högskole-, offentlighets- och budgetlagstiftningen. Inga klara begräns-



ningar för hemlighållandet kan härledas från lagen. I praktiken har det ansetts att både högskolans och en enskild forskares publicitetsrätt har kunnat begränsas genom avtal. I praktiken har högskolorna krävt av de forskare som deltar i forskningsprojekt att de förbinder sig att hemlighålla resultaten en viss tid och i motsvarande grad har de beställande företagen av sin avtalspart, dvs högskolan, krävt att den förbinder sig vid hemlighållandet. Den föreslagna lagen ingriper inte i denna möjlighet att också i fortsättningen komma överens om hemlighållande en viss tid.

Enligt förslaget skall för högskoleuppfinnningar gälla förutom de allmänna sekretessbestämmelserna i offentlighetslagen också en bestämmelse i det föreslagna 1 mom., enligt vilken uppfinnaren inte får offentliggöra forskningsresultat på ett sätt som äventyrar patenteringen eller annat skyddande av uppfinningen, om högskolan kan överta rättigheterna till uppfinningen. Bestämmelsen skall gälla uppfinningar som tillkommer i avtalsforskning. Bestämmelsen vidgar forskarens tystnadsplikt från nuvarande, eftersom inga bestämmelser om detta finns i lagen i dagens läge, utan sekretesspraxis har grundat sig enbart på avtal, om inte sekretessen sedan har grundat sig på bestämmelserna om sekretess i fråga om affärshemligheter i offentlighetslagstiftningen. Utgående från lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) skall företagets affärs- och yrkeshemligheter samt det basmaterial om forskningen som frivilligt överlåtits hemlighållas om inte tillstånd till publicering erhålls av ägaren till uppgifterna. I den lag som föreslås skall inte tas in något omnämnande om dessa allmänt tillämpbara sekretessbestämmelser. Högskolorna skall dock när de ingår forskningsavtal beakta företagshemligheter samt hemlighållandet av basmaterial och -uppgifter om forskningen och deras verkningar på högskolornas verksamhet. Högskolorna måste också observera att dylika uppgifter skall hemlighållas också när de ingår i sådana uppgifter om uppfinningen som högskolan kan överlåta till samarbetsparterna på de sätt som anförs nedan i samband med 3 mom.

Enligt förslaget skall uppfinnaren i öppen forskning ha fri rätt att besluta om offentlig-

görandet av uppfinningen. I gränsfall skall uppfinnaren invänta högskolans ståndpunkt på huruvida uppfinningen skall anses gjord i avtalsforskning. Bestämmelsen hänför sig därmed till inlämnandet av en uppfinningsanmälan enligt den föreslagna 5 §. Samtidigt skall uppfinnarens rätt att lämna in en patentansökan om en uppfinning som tillkommit i avtalsforskning eller annars bestämma om uppfinningen begränsas till dess rättigheternas övergång har ställts utom allt tvivel. Syftet med förslaget är å ena sidan att förhindra tvistemål sedan patentansökan lämnats in genom att instruera parterna att reda ut rättigheterna till uppfinningen i ett så tidigt stadium som möjligt, å andra sidan att förhindra att uppfinningen blir offentlig i ett för tidigt stadium. Den föreslagna bestämmelsen ger högskolorna verkliga möjligheter att bedöma uppfinningen och att överväga den med tanke på sina eventuella avtalsförpliktelser. Högskolan skall dock kunna ge uppfinnaren tillstånd att lämna in en patentansökan.

Sådant förbudet offentliggörande som avses i lagrummet är offentliggörande som äventyrar möjligheterna att skydda uppfinningen. I patenträtten bedöms nyheten strängt, vilket gör att offentliggörandet av uppfinningen på vilket sätt som helst innan patentansökan har lämnats in utgör ett hinder för patenterbarheten. Skyddandet av affärshemligheter grundar sig på att uppgifterna om dem inte kommer ut i offentligheten. Om uppgifterna offentliggörs, har också skyddet gått förlorat. Begränsningen av offentligheten har specificerats så att den gäller sådana uppgifter som begränsar skyddandet av uppfinningen. En begränsning av offentliggörandet för att uppfinningen skall kunna skyddas uppfyller därmed de tvingande skäl som förutsätts för begränsning av offentligheten enligt 12 § grundlagen och om vilka bestäms särskilt genom lag.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall högskolan hemlighålla de uppgifter som den getts i uppfinningsanmälan eller efter detta och som gäller uppfinningen. Sekretessen skall upphöra när uppfinnaren eller efter att rättigheterna har övergått den på vilken rättigheterna har övergått har skyddat uppfinningen eller offentliggjort den själv och det inte finns andra tvingande skäl att hemlighålla den. När

rättigheterna har övergått t.ex. på den som har beställt forskningen skall beställaren ha förstahandsrätt att besluta om offentliggörandet av uppfinningen.

För att uppfinningen skall kunna utnyttjas effektivt skall eventuella samarbetsparter ges uppgifter om uppfinningen för bedömning av hur väl den lämpar sig för utnyttjande eller av andra motsvarande skäl, om man i samarbetsavtalen har kommit överens om att resultaten skall utnyttjas eller delges. Dessutom måste övriga eventuella utnyttjare få tillräckliga uppgifter om uppfinningen för att kunna göra upp en plan för utnyttjandet. För detta skall i det föreslagna 3 mom. tas in en uttrycklig bestämmelse om vad som är tillåtet överlåtande av uppgifter. Högskolan skall kunna överlåta uppgifter till eventuella utnyttjare, om den samtidigt sörjer för att uppgifterna behandlas konfidentiellt. Konfidentialiteten skall ombesörjas t.ex. med avtal om hemlighållande. Med avtal om hemlighållande kan man naturligtvis inte begränsa utnyttjanderätten för den på vilken rättigheterna har överförts. Å andra sidan torde det också stå i rättighetstagarens intresse att hemlighållandet av de uppgifter som getts andra eventuella utnyttjare fortgår åtminstone tills patentansökan blir offentlig.

**12 §. Fördelningen av bevisbördan.** I paragrafen skall föreskrivas om fastställandet av bevisbördan i vissa situationer. Utgångspunkten i det föreslagna 1 mom. skall vara en allmän bevisbörda: den som påstår sig ha bättre rätt är i princip skyldig att visa att påståendet är sant. Principen i det föreslagna 1 mom. skall därmed vara att högskolan skall visa att den har rätt att överta rättigheterna till en uppfinning. I praktiken skall högskolan kunna visa att uppfinningen har tillkommit vid avtalsforskning. Detta förutsätter av högskolorna klar dokumentation om hurdana avtalsforskningsprojekt som pågår hos dem.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall uppfinnaren vara skyldig att ge en utredning av i vilka förhållanden uppfinningen har tillkommit när den har ett nära samband med ett avtalsforskningsprojekt. Det att uppfinnaren är med i ett avtalsforskningsprojekt hindrar inte honom eller henne att göra uppfinningar som inte hör till projektet inom den öppna forskningen eller utanför lagens tillämp-

ningsområde. Å andra sidan skall han eller hon kunna påvisa att en uppfinning som tillkommit i dylika fall har tillkommit i öppen forskning eller utanför lagens tillämpningsområde. Den bevisbörda som skall ställas på uppfinnaren skall vara tillämplig endast när högskolan visar att uppfinningen i väsentlig grad grundar sig på ett avtalsforskningsprojekt eller uppenbarligen har tillkommit i ett avtalsforskningsprojekt. För att uppfinnarnas ställning inte skall göras oskälig, skall det antas att en uppfinning som gjorts sex månader efter att ett avtalsforskningsprojekt har avslutats, har gjorts i öppen forskning, om inte högskolan bevisar det motsatta.

I det föreslagna 3 mom. skall det föreskrivas om effekten av att ett anställningsförhållande upphör. Innehållet i denna presumptionsbestämmelse skall vara att en uppfinning anses ha tillkommit i ett anställningsförhållande, om patentansökan om den har lämnats in eller uppfinningen annars börjar utnyttjas t.ex. genom att den offentliggörs inom sex månader från det anställningsförhållandet upphörde. Detta antagande skall kunna upphävas genom ett motbevis som grundar sig på sannolika skäl. Ett sannolikt skäl kan t.ex. vara att forskaren övergår till en annan högskola för att utföra avtalsforskning, till vars område uppfinningen hör. Syftet med bestämmelsen är att förhindra osäkerhet i fråga om rättigheterna till en uppfinning som orsakas av att anställningsförhållandet upphört. Det att forskaren övergår till en annan högskola, t.ex. till ett avtalsforskningsprojekt, förorsakar svårslösbara konflikter, om också sådana uppfinningar som gjorts efter mera än sex månader från tidpunkten då det tidigare anställningsförhållandet upphörde skulle anses som gjorda i det tidigare anställningsförhållandet.

Bestämmelsen i det föreslagna 3 mom. skiljer sig till ordalydelsen något från 8 § i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Skillnaderna är dock betydande, och bestämmelserna i fråga skall därför inte tillämpas helt på samma sätt. Det föreslagna 3 mom. innehåller ingen möjlighet att avtala om en längre tid än sex månader.

**13 §. Om lösning av tvister.** I paragrafen föreskrivs om avgörandet av tvister som grundar sig på lagen. Uppfinningsnämnden

som har grundats på basis av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar (656/1967) har visat sig vara ett fungerande och nödvändigt organ när problem och tvister som anknyter till arbetstagares uppfinningar avgörs. Enligt förslaget skall det kunnande som finns i uppfinningsnämnden utnyttjas också i tvister som anknyter till högskoleuppfinningar. Nämnden skall därmed vara behörig att behandla också ärenden som sammanhänger med tillämpningen av den föreslagna lagen. För att de särdrag som sammanhänger med högskoleuppfinningarna skall bli beaktade, föreslås det att 11 § lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar skall ändras och att till lagen skall fogas en ny 11 b §. I dessa lagrum skall föreskrivas om nämndens sammansättning i ärenden som gäller högskoleuppfinningar.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall Helsingfors tingsrätt vara laga domstol i ärenden som hör till lagens tillämpningsområde. I en rättsprocess skall dessutom i tillämpliga delar följas det som föreskrivs om rättsprocesser i patentärenden i 9 kapitlet i patentlagen. Helsingfors tingsrätt är laga rättsinstans både i ärenden som gäller arbetstagares uppfinningar och i patentärenden. För säkerställande av en enhetlig rättspraxis är det motiverat att också koncentrera ärenden som gäller högskoleuppfinningar till samma domstol. Eftersom tvister om högskoleuppfinningar sannolikt oftast också gäller patent som beviljats på uppfinningen, skall vid rättsprocessen av detta skäl följas samma förfarande som i andra patentärenden. Samma bestämmelser tillämpas också vid de rättsprocesser som förs om arbetstagares uppfinningar.

**14 §. Närmare bestämmelser och föreskrifter.** Den föreslagna lagen förutsätter närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen samt om dess innehåll. I det föreslagna 1 mom. skall det föreskrivas att närmare bestämmelser som är gemensamma för alla högskolor kan ges om givandet av en uppfinningsanmälan enligt 5 §, överföringen av rättigheter enligt 6—8 § samt om betalning av ersättningar enligt 9 §. Bestämmelserna skall meddelas genom förordning av statsrådet.

Med tanke på den praktiska tillämpningen av lagen är de detaljerade anvisningar som högskolorna ger mycket viktiga. Till följd av

detta skall det föreskrivas i det föreslagna 2 mom. att högskolorna kan ge egna närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen. Högskolornas styrelser kan med stöd av universitetslagen samt yrkeshögskolelagen godkänna interna instruktioner eller reglementen och uppfinningsreglementena skall ges i samma ordning som övriga instruktioner eller reglementen.

**15 §. Ikraftträdande och övergångstid.** Lagen är avsedd att träda i kraft cirka ett år efter att den har stadfästs. Genom detta garanteras högskolorna en tillräcklig tidsfrist för att kunna sörja för de åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter. De åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter skall enligt det föreslagna 1 mom. dock kunna vidtas redan innan lagen träder i kraft för att övergången till det nya systemet skall vara så smidig som möjligt.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall lagen inte tillämpas på uppfinningar som gjorts innan lagen träder i kraft. Bestämmelsen kan medföra problem i vissa fall, i synnerhet eftersom uppfinnarna inte är skyldiga att göra en uppfinningsanmälan innan lagen träder i kraft och det därmed kan visa sig svårt att fastställa när uppfinningen har uppkommit. Avsikten är dock inte att lagen skall tillämpas retroaktivt.

Lagen skall inte heller tillämpas på forskningsprojekt om vilka det redan finns ett avtal eller ett annat beslut om att inleda projektet när lagen träder i kraft. I flera fall görs inga avtal om att inleda ett forskningsprojekt, utan projektet inleds genom ett administrativt beslut. I dylika projekt kan högskolor, uppfinnare och utomstående fortgå med förfarandet enligt pågående projekt eller forskningsavtal. Avsikten med lagen är inte heller att retroaktivt påverka rättsöverförings- eller delägaravtal eller andra motsvarande avtal mellan forskarna och högskolorna, vilka påverkar rättigheterna och skyldigheterna i fråga om de uppfinningar som avses i denna lag och vilka har ingåtts innan denna lag trädde i kraft.

## **1.2. Lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar**

**1 §.** Det föreslås att gällande 1 § 3 mom.

skall ändras. Det s.k. forskarundantag som gäller universitetens lärare och forskare föreslås breddas så att utanför tillämpningsområdet för lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar ställs de uppfinningar som alla personer som arbetar vid finländska högskolor gör i denna egenskap. Likaså skall uppfinningar som görs av personer som är anställda av Finlands Akademi men utför forskning i finländska högskolor stå utanför tillämpningsområdet för lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. På uppfinningar som görs av ovan nämnda personer skall den föreslagna lagen om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor tillämpas. Till tillämpningsområdet för lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar skall dock fortsättningsvis de uppfinningar höra som lärare vid militära undervisningsanstalter gör i tjänst hos försvarsmakten med undantag av uppfinningar som görs av personalen vid Försvarshögskolan.

**11 §.** Det föreslås att uppgifterna för uppfinningsnämnden enligt lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar skall breddas. Enligt förslaget skall nämnden kunna vara remissgivare också i ärenden som hör till tillämpningsområdet för den föreslagna lagen om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor.

Uppfinningsnämnden har visat sig vara ett fungerande och uppskattat organ vid avgörandet av tvister som gäller arbetstagares uppfinningar. De tvistefrågor som hör till tillämpningsområdet för högskoleuppfinningslagen är sannolikt av mycket likartat slag som de som hör till tillämpningsområdet för lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Därför föreslås det att det skall föreskrivas att uppfinningsnämnden är behörig att ge utlåtanden också i ärenden som hör till tillämpningsområdet för högskoleuppfinningslagen.

Också nämndens mandatperiod föreslås bli ändrad. Enligt det föreslagna 3 mom. skall nämnden utnämnas för tre år i stället för som nu för två år i sänder. Genom denna ändring försöker man undvika situationer där sammansättningen ändras mitt i behandlingen av en begäran om utlåtande till följd av att mandatperioden går ut. Genom ändringen försöker man också öka kontinuiteten i nämndens

verksamhet och genom detta säkerställa att nämndens sakkunskap behålls på nuvarande höga nivå också i framtiden.

**11 b §.** I den föreslagna 11 b § skall föreskrivas om en högskoleuppfinningssektion som skall vara verksam i samband med uppfinningsnämnden. Enligt det föreslagna 1 mom. skall i samband med nämnden kunna finnas en särskild sektion som behandlar högskoleuppfinningar. För sektionen skall i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser som för den egentliga nämnden. Följaktligen skall både uppfinnaren som arbetstagare och högskolan som arbetsgivare samt dessutom domstolen när en tvist behandlas i den kunna begära utlåtande. Också Patent- och registerstyrelsen skall kunna begära utlåtande av nämnden när den handlägger en ansökan som gäller en uppfinning. Sektionen skall också kunna agera skiljedomstol, om parterna ber om detta.

Enligt det föreslagna 2 mom. skall ordföranden för uppfinningsnämnden samt nämndens opartiska ledamöter också verka i samma uppgifter i sektionen. Därmed säkerställs att nämnden och sektionen har enhetlig lösnings- och utlåtandep Praxis och samtidigt att nämndens kunnande också finns med i sektionen. Statsrådet utnämner ordföranden och de opartiska ledamöterna för en viss tid i enlighet med 11 § 2 mom. lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar. Nämndens övriga ledamöter utnämns av statsrådet för tre år i sänder bland personer som känner till både högskoleförhållandena och uppfinningsverksamheten. I utnämmandet av personerna skall de organisationer som representerar högskolorna som arbetsgivare och de organisationer som representerar uppfinnarna som arbetstagare delta.

För att oklarheter och dröjsmål skall kunna undvikas vid behandlingen av ett ärende t.ex. när ärendet till sin art kan behandlas både i nämnden och i sektionen, skall nämndens ordförande i det föreslagna 3 mom. ges rätt att tillsammans med de opartiska ledamöterna besluta om ett ärende skall behandlas i sektionen som behandlar ärenden som gäller högskoleuppfinningar eller i den egentliga nämnden. Ordföranden och de opartiska ledamöterna skall därmed besluta om behandlingen av ärendet och om uppdelningen av

behandlingen mellan nämnden och sektionen t.ex. när en uppfinning har uppkommit i samarbete mellan flera personer och högskoleuppfinningslagen skall tillämpas på en del av dem och lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar på en annan del.

## 2. Närmare bestämmelser och föreskrifter

Den föreslagna lagen förutsätter närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen och om dess innehåll. Närmare bestämmelser som är gemensamma för högskolorna kan meddelas om givandet av en uppfinningsansökan enligt 5 §, om de förfaranden som skall iakttas vid överföringen av rättigheter enligt 6—8 § samt om betalning av ersättningar enligt 9 §. Närmare bestämmelser skall inte meddelas innan lagen träder i kraft. Bestämmelserna skall meddelas genom förordning av statsrådet för att det skall säkerställas att förordningen godtas på bred basis samt att de olika parterna samverkar.

Tillämpningen av lagen förutsätter också att högskolorna meddelar egna detaljerade anvisningar. Högskolornas funktionella och andra skillnader förutsätter att högskolorna själva kan överväga de instruktioner som behövs för att lagen skall kunna tillämpas i praktiken. I den högskoleuppfinningslag som föreslås skall en bestämmelse om bemyndigande tas med, med stöd av vilken högskolorna skall kunna godkänna sina egna uppfinningsreglementen i adekvat ordning.

## 3. Ikraftträdande

Den högskoleuppfinningslag som föreslås förutsätter att högskolorna vidtar åtgärder med vilka det säkerställs att verksamheten är lagenlig genast då lagen har trätt i kraft. I åtgärderna ingår bl.a. att organisera eventuella personresurser och att skapa eller utveckla de strukturer som krävs för att uppfinningsansökningar skall kunna administreras och tas emot.

Förslaget har samband med de ändringar som gjorts i universitetslagen. Lagen om ändring av universitetslagen (715/2004) träder i kraft den 1 augusti 2005. I fråga om yrkeshögskolorna har de ändringar som lag-

stiftningen om uppfinningar förutsätter genomförts med yrkeshögskolelagen (351/2003). I de utlåtanden som begärdes när propositionen bereddes, konstaterades att högskolorna behöver en övergångstid på ungefär ett år mellan stadfästelsen av den nya lagen och dess ikraftträdande. För att de ändringar som reformen kräver skall kunna betraktas tillräckligt inom högskoleförvaltningen, föreslås det att lagen om rätt till uppfinningar som görs vid högskolor samt lagen om ändring av lagen om rätt till arbetstagares uppfinning skall träda i kraft den 1 januari 2006.

## 4. Lagstiftningsordning

De föreslagna lagarna kan ges i vanlig lagstiftningsordning. En omständighet som med tanke på grundlagen är värd att uppmärksammas hänför sig dock till överföringen av en uppfinning, som har tillkommit i avtalsforskning enligt den föreslagna 3 §, på högskolan enligt 7 §. Enligt förslaget kan rätten till en uppfinning som tillkommit i avtalsforskning överföras på högskolan. I enlighet med 15 § grundlagen är vars och ens egendom tryggad och angående expropriation av egendom för allmänt behov mot full ersättning bestäms genom lag. Egendomsbegreppet i grundlagen täcker också immaterialrätterna, och i grundlagsutskottets praxis, t.ex. i utlåtandena GrUU 38/2000 rd, GrUU 10/1986 rd och GrUU 1/1995 rd har upphovsrätten bedömts som en rätt som skyddas av bestämmelsen om egendomsskydd. I enlighet med den allmänna princip som gäller patenterbara uppfinningar är en uppfinning uppfinnarens egendom.

I immaterialrätten följs en hävdvunnen princip enligt vilken rättigheterna till ett arbete som gjorts på beställning och innehåller intellektuell egendom övergår på beställaren. På lagnivå har det uttryckligen föreskrivits att rättigheterna till uppfinningar som skall skyddas med patent samt till datorprogram och databaser som skyddats med upphovsrätt under vissa förutsättningar överförs på arbetsgivaren. Överföringen av rättigheterna på högskolan när uppfinningen har gjorts vid avtalsforskning avviker inte från denna rådande princip. Uppfinningar som tillkommer

i öppen forskning förblir enligt nuvarande praxis hos uppfinnaren. Denna princip erkänns också i 4 § i den föreslagna lagen, enligt vilken uppfinnaren har samma rätt till sin uppfinning som andra uppfinnare om inte rätten har begränsats särskilt i denna eller någon annan lag.

För överföring av en uppfinning i enlighet med förslaget skall en skälig ersättning alltid betalas. Den föreslagna överföringen är inte sådan expropriation av egendom som avses i 15 § grundlagen. Ersättningen är avsedd att ge uppfinnaren gottgörelse för det exceptionella mervärde som uppfinningen ger högskolan. I avtalsforskning vet uppfinnaren redan innan forskningen börjar att rättigheterna till de uppfinningar som eventuellt tillkommer vid forskningen kan övergå på högsko-

lan som arbetsgivare. Dylika uppfinningar kan följaktligen mycket långt jämföras antingen direkt med uppfinningar som görs i ett arbetsförhållande eller med ett material som uppkommer som beställningsarbete och innehåller intellektuell egendom.

Med de motiveringar som anförts ovan anser regeringen att de föreslagna lagarna kan stiftas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom egendomsskyddet enligt 15 § i grundlagen tangeras i den föreslagna högskoleuppfinningslagen, är det önskvärt att grundlagsutskottets utlåtande införscaffas om propositionen.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

## 1.

**Lag****om rätt till uppfinningar vid högskolor**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

## 1 §

*Lagens tillämpningsområde*

Denna lag tillämpas på uppfinningar som personer anställda vid finländska högskolor gör i sitt anställningsförhållande och som kan skyddas med patent i Finland.

Denna lag tillämpas också på uppfinningar som personer i forskartjänst vid Finlands Akademi gör vid finländska högskolor och som kan skyddas med patent i Finland.

Om en högskola med stöd av denna lag övertar en sådan rätt till en uppfinning att den begränsar uppfinnarens rätt att söka patent på uppfinningen, anses uppfinningen som en sådan uppfinning som kan skyddas med patent i Finland, om inte högskolan anför sannolika skäl för att det finns hinder för att bevilja patent.

## 2 §

*Lagens syfte*

Syftet med denna lag är att på ett sätt som är ändamålsenligt för uppfinnaren, högskolorna och samhället främja identifierandet, skyddandet och utnyttjandet av uppfinningar som kommit till i finländska högskolor.

## 3 §

*Definitioner*

I denna lag avses med

1) *högskolor* de universitet som nämns i 1 § i universitetslagen (645/1997), Försvarshögskolan, som nämns i 4 § lagen om försvarsmakten (402/1974), de yrkeshögskolor som avses i yrkeshögskolelagen (351/2003)

och separata inrättningar som lyder under eller är gemensamma för högskolorna,

2) *öppen forskning* forskning som

a) görs i ett anställningsförhållande för fullgörande av högskolornas forskningsupdrag utan finansiering utifrån och utan att högskolornas utomstående avtalskompanjoner deltar i forskningen,

b) genomförs med finansiering från en utomstående part men i vilken inte ingår andra bestämmelser än sådana som gäller publicering av resultaten, eller

c) uppfyller förutsättningarna för avtalsforskning men om vilken högskolan och forskningssamarbetsparten innan forskningen inleds uttryckligen har kommit överens om att den är öppen forskning.

3) *avtalsforskning*

a) forskning som enligt lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992) är avgiftsbelagd serviceverksamhet eller

b) annan än i 2-punkten eller i denna punkts underpunkt a avsedd forskning, i vilken åtminstone en utomstående part deltar antingen som utförare av en del av forskningen, som finansiär eller på annat sätt och med vilken sammanhänger skyldigheter som gäller användningen av forskningsresultaten.

4) *uppfinning som tillkommit i andra situationer* en uppfinning som hör till tillämpningsområdet för denna lag och som har tillkommit på annat sätt än i sådan forskning som avses i 2- eller 3-punkten.

## 4 §

*Rätt till en uppfinning*

Den som har gjort en uppfinning som hör till tillämpningsområdet för denna lag har samma rätt till sin uppfinning som en annan

uppfinnare, om inte i denna eller någon annan lag föreskrivs något annat. Den som har gjort en uppfinning som hör till tillämpningsområdet för denna lag har rätt att bli erkänd som uppfinnare.

## 5 §

### *Uppfinningsanmälan*

Uppfinnaren skall utan dröjsmål göra en uppfinningsanmälan till högskolan när han eller hon har gjort en uppfinning som hör till tillämpningsområdet för denna lag. Uppfinningsanmälan skall göras skriftligen, och uppfinnaren skall i den meddela sin uppfattning om huruvida uppfinningen har uppkommit i öppen forskning eller avtalsforskning eller i en annan situation. Om uppfinningen har flera uppfinnare, skall uppfinnarna göra en gemensam uppfinningsanmälan.

Uppfinningsanmälan skall innehålla tillräckliga uppgifter om uppfinningen för att högskolan skall kunna bedöma uppfinningen och uppgifter om alla uppfinnare. Uppfinnaren skall dessutom på begäran ge högskolan andra nödvändiga uppgifter om uppfinningen.

Högskolan skall ge uppfinnaren ett skriftligt meddelande om de åtgärder som högskolan enligt denna lag får vidta. Meddelandet skall ges utan oskäligt dröjsmål och senast två månader efter det att högskolan har fått en uppfinningsanmälan med tillräckliga uppgifter. I meddelandet skall också nämnas om högskolan delar uppfinnarens uppfattning om huruvida uppfinningen har uppkommit i öppen forskning eller avtalsforskning eller i en annan situation. Om den uppfinningsanmälan som uppfinnaren har gjort inte uppfyller förutsättningarna enligt 1 och 2 mom., skall högskolan utan dröjsmål skriftligen upplysa uppfinnaren om bristen.

## 6 §

### *Högskolans rätt till en uppfinning i öppen forskning*

Högskolan kan överta rättigheterna till en uppfinning som tillkommit i öppen forsk-

ning, om uppfinnaren inte inom sex månader från en anmälan enligt 5 § 1 mom. har publicerat uppfinningen eller meddelat sin vilja att själv utnyttja uppfinningen. Ett meddelande om att rättigheterna övertas skall göras skriftligen, och högskolan skall innan meddelandet ges fråga uppfinnaren om han eller hon har för avsikt att själv utnyttja uppfinningen.

Om högskolan inte gör en anmälan enligt 5 § 3 mom. inom utsatt tid, skall högskolan anses ha avstått från sin sekundära rätt till uppfinningen enligt denna paragraf.

## 7 §

### *Högskolans rätt till en uppfinning i avtalsforskning*

Högskolan har rätt att överta rättigheterna till uppfinningar vid avtalsforskning inom sex månader från en anmälan enligt 5 § 1 mom. Ett meddelande om att rättigheterna övertas skall göras skriftligen.

Om högskolan inte gör en anmälan enligt 5 § 3 mom. inom utsatt tid, skall högskolan anses ha avstått från sin rätt till uppfinningen enligt denna paragraf.

När högskolan med stöd av denna paragraf har övertagit rättigheterna till en uppfinning, skall uppfinnaren på högskolans yrkande utan dröjsmål underteckna ett överföringsbrev gällande uppfinningen samt övriga behövliga handlingar.

## 8 §

### *Högskolans rätt till en uppfinning i andra situationer*

Högskolan har företrädesrätt att förhandla med uppfinnaren om de rättigheter som gäller uppfinningen, om en uppfinning som hör till tillämpningsområdet för denna lag har kommit till på det sätt som avses i 3 § 4 punkten.

Om en uppfinning som avses i 1 mom. är nödvändig med tanke på högskolans verksamhet, har högskolan utöver den företrädesrätt som nämns i 1 mom. rätt att få bruksrätt till uppfinningen mot en skälig ersättning.



## 9 §

*Ersättningar*

När högskolan på det sätt som avses i 6—8 § har övertagit rättigheterna till en uppfinning som avses i denna lag, har uppfinnaren rätt att få en skälig ersättning för uppfinningen. Ett avtal som ingåtts innan uppfinningen kommit till och genom vilket uppfinnaren avstår från sin rätt till en skälig ersättning är ogiltigt.

När ersättningens storlek räknas ut, skall de omständigheter som påverkat tillkomsten av uppfinningen samt de intäkter som högskolan får av uppfinningen beaktas.

Högskolan skall ge uppfinnaren de uppgifter som behövs för att ersättningen skall kunna bestämmas.

## 10 §

*Jämkning och preskription av ersättning*

Utan hinder av vad som har bestämts genom avtal eller beslut om den ersättning som avses i 9 §, kan domstolen bestämma annat om ersättningen, ifall väsentligt förändrade förhållanden ger anledning till detta. Uppfinnaren kan dock inte åläggas att returnera en redan betald ersättning.

I fråga om jämkning av ett oskäligt villkor i ett avtal som ingåtts om en rätt som grundar sig på en uppfinning som avses i denna lag gäller lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/1929).

Om en talan om ersättning inte har väckts inom tio år från det då högskolan har meddelat att den övertar rätten till en uppfinning, har rätten till talan gått förlorad. Om patent har sökts på en uppfinning, kan talan dock alltid väckas inom ett år från beviljandet av patent.

## 11 §

*Offentliggörande av forskningsresultat*

Om inget annat överenskomms, får uppfinnaren inte offentliggöra forskningsresultaten på ett sätt som äventyrar skyddandet eller annat utnyttjande av uppfinningen, om högskolan i

enlighet med 7 § i denna lag kan överta rätten till uppfinningen. Innan den tidsfrist om vilken föreskrivs i 7 § 1 mom. går ut, får uppfinnaren inte lämna in en patentansökan eller annars bestämma något om en uppfinning som har tillkommit i avtalsforskning, om inte högskolan skriftligen meddelar uppfinnaren att högskolan inte kommer att överta rättigheterna till uppfinningen eller ger uppfinnaren tillstånd att patentera uppfinningen.

Högskolan skall hemlighålla uppgifter som anknyter till uppfinningen och som getts högskolan tills uppfinningen har skyddats på ett tillräckligt sätt och det inte finns andra nödvändiga skäl till hemlighållandet.

Utan hinder av 2 mom. kan högskolan ge uppgifter som gäller uppfinningen till parterna i forskningssamarbetet, om det i de avtal som gäller forskningen har överenskommits om utnyttjande, överföring eller delgivning av resultaten, eller till andra parter, om givandet av uppgifterna är nödvändigt för att uppfinningen skall kunna utnyttjas. Högskolan skall härvid se till att givandet av uppgifter inte äventyrar skyddandet eller utnyttjandet av uppfinningen eller uppfinnarens primära rätt till vetenskaplig publicering.

## 12 §

*Fördelningen av bevisbördan*

Högskolan skall visa att den har rätt att på det sätt som avses i 6—8 § överta rätten till en uppfinning.

Utan hinder av 1 mom. skall uppfinnaren ge en utredning av under vilka förhållanden uppfinningen har kommit till, om uppfinningen har kommit till i nära samband med ett avtalsforskningsprojekt. Om uppfinningen har kommit till tidigast sex månader efter att ett avtalsforskningsprojekt har avslutats, skall uppfinningen anses ha kommit till i öppen forskning, om inte högskolan för fram synnerligen vägande skäl för att uppfinningen väsentligen grundar sig på avtalsforskningsprojektet.

Om patent söks på en sådan uppfinning som skulle ha hört till tillämpningsområdet för denna lag ifall anställningsförhållandet hade fortgått eller om en sådan uppfinning på annat sätt utnyttjas inom sex månader från

det att anställningsförhållandet upphörde, skall uppfinningen anses gjord under anställningsförhållandet, om inte uppfinnaren visar sannolika grunder för att uppfinningen har kommit till under tiden efter anställningsförhållandet.

## 13 §

*Om lösning av tvister*

Den uppfinningsnämnd om vilken föreskrivs i 11, 11 a och 11 b § i lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar (656/1967) är behörig att ge utlåtanden i ärenden som hör till tillämpningsområdet för denna lag.

Laga domstol i tvistefrågor som hör till tillämpningsområdet för denna lag är Helsingfors tingsrätt. Härvid skall i tillämpliga delar följas det som föreskrivs om rättegångsprocessen i patentärenden.

## 14 §

*Närmare bestämmelser och föreskrifter*

Närmare, för högskolorna gemensamma bestämmelser om uppfinningsanmälan, de

förfaranden som skall följas vid överföring av rättigheter och om utbetalning av ersättningar kan utfärdas genom förordning av statsrådet.

Högskolorna kan meddela närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag i den ordning som föreskrivs i de lagar som gäller högskolorna.

## 15 §

*Ikraftträdande och övergångstid*

Denna lag träder i kraft den 200 . Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

I fråga om uppfinningar som gjorts före denna lags ikraftträdande gäller det som var föreskrivet vid den tidpunkt då uppfinningen gjordes.

Denna lag tillämpas inte på sådana forskningsavtal som har ingåtts eller forskningsprojekt som har påbörjats före denna lags ikraftträdande. Denna lag tillämpas inte heller på sådana uppfinningar för vilka gäller avtalsåtaganden som ingåtts före ikraftträdandet.

## 2.

**Lag****om ändring av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar**

I enlighet med riksdagens beslut  
*ändras* i lagen av den 29 december 1967 om rätt till arbetstagares uppfinningar (656/1967)  
 1 § 3 mom. och 11 § 1 och 3 mom., sådana de lyder i lag 526/1988, och  
*fogas* till lagen en ny 11 b § som följer:

## 1 §

På en uppfinning som en person som är anställd vid en finländsk högskola eller en person som innehar en forskartjänst vid Finlands Akademi och som utför forskning vid en finländsk högskola har gjort i denna egenskap tillämpas lagen om rätt till uppfinningar vid högskolor ( / ).

## 11 §

För att avge utlåtanden i frågor som avser tillämpningen av denna lag eller lagen om rätt till uppfinningar vid högskolor finns en uppfinningsnämnd med en ordförande och åtta ledamöter.

De övriga ledamöterna, som skall vara förtrogna med arbetsförhållanden och uppfinningsverksamhet och av vilka tre företräder arbetsgivarsidan och tre arbetstagarsidan, ut-

nämns av statsrådet för tre år i sänder på förslag av respektive organisationer.

## 11 b §

I samband med den uppfinningsnämnd som nämns i 11 § kan finnas en sektion för ärenden som gäller uppfinningar som görs vid högskolorna. Det som föreskrivs i 11 och 11 a § om nämndens uppgifter och verksamhet gäller i tillämpliga delar också den sektion som handlägger högskoleuppfinningar.

Ordförande för sektionen är uppfinningsnämndens ordförande. Opartiska ledamöter är uppfinningsnämndens två opartiska ledamöter. Övriga ledamöter, som skall vara förtrogna med högskoleförhållanden och uppfinningsverksamhet och av vilka tre företräder högskolorna som arbetsgivare och tre uppfinnarna som arbetstagare, utnämns av statsrådet för tre år i sänder på förslag av re-

spektive organisationer. För varje ledamot i sektionen utnämner statsrådet en suppleant som skall uppfylla de för ledamoten föreskrivna kraven.

Beslut om vilka ärenden som handläggs i sektionen fattas av uppfinningsnämndens \_\_\_\_\_

ordförande tillsammans med de opartiska ledamöterna. \_\_\_\_\_

Denna lag träder i kraft den 200 .

Helsingfors den 3 december 2004

**Republikens President**

**TARJA HALONEN**

Handels- och industriminister *Mauri Pekkarinen*

## 2.

**Lag****om ändring av lagen om rätt till arbetstagares uppfinningar**

I enlighet med riksdagens beslut  
ändras i lagen av den 29 december 1967 om rätt till arbetstagares uppfinningar (656/1967)  
1 § 3 mom. och 11 § 1 och 3 mom., sådana de lyder i lag 526/1988, och  
fogas till lagen en ny 11 b § som följer:

*Gällande lydelse*

## 1 §

\_\_\_\_\_  
Lärare och forskare vid universitet, annan  
högskola eller motsvarande vetenskaplig  
undervisningsanstalt skola icke i denna  
egenskap anses såsom arbetstagare enligt  
denna lag. Lagen äger dock tillämpning på  
sådan lärare vid militär undervisningsan-  
stalt, som är innehavare av tjänst eller be-  
fattningsinnehav inom försvarsväsendet.

## 11 §

För att avge utlåtanden i frågor som avser  
tillämpningen av denna lag finns en uppfin-  
ningsnämnd med en ordförande och åtta le-  
damöter.

\_\_\_\_\_  
De övriga ledamöterna, som skall vara  
förtrogna med arbetsförhållanden och upp-  
finningsverksamhet och av vilka tre före-  
träder arbetsgivarsidan och tre arbetstagar-  
sidan, utnämns av statsrådet för två år i  
sänder på förslag av respektive organisatio-  
ner.

*Föreslagen lydelse*

## 1 §

\_\_\_\_\_  
*På en uppfinning som en person som är  
anställd vid en finländsk högskola eller en  
person som innehar en forskartjänst vid  
Finlands Akademi och som utför forskning  
vid en finländsk högskola har gjort i denna  
egenskap tillämpas lagen om rätt till upp-  
finningar vid högstskolor ( / ).*

## 11 §

För att avge utlåtanden i frågor som avser  
tillämpningen av denna lag *eller lagen om  
rätt till uppfinningar vid högstskolor* finns en  
uppfinningsnämnd med en ordförande och  
åtta ledamöter.

\_\_\_\_\_  
De övriga ledamöterna, som skall vara  
förtrogna med arbetsförhållanden och upp-  
finningsverksamhet och av vilka tre före-  
träder arbetsgivarsidan och tre arbetstagar-  
sidan, utnämns av statsrådet för *tre* år i sän-  
der på förslag av respektive organisationer.

## 11 b §

*I samband med den uppfinningsnämnd  
som nämns i 11 § kan finnas en sektion för  
ärenden som gäller uppfinningar som görs  
vid högstskolorna. Det som föreskrivs i 11  
och 11 a § om nämndens uppgifter och*

*Föreslagen lydelse*

verksamhet gäller i tillämpliga delar också den sektion som handlägger högskoleuppfinningar.

Ordförande för sektionen är uppfinningsnämndens ordförande. Opartiska ledamöter är uppfinningsnämndens två opartiska ledamöter. Övriga ledamöter, som skall vara förtrogna med högskoleförhållanden och uppfinningsverksamhet och av vilka tre företräder högskolorna som arbetsgivare och tre uppfinnarna som arbetstagare, utnämns av statsrådet för tre år i sänder på förslag av respektive organisationer. För varje ledamot i sektionen utnämner statsrådet en suppleant som skall uppfylla de för ledamoten föreskrivna kraven.

Beslut om vilka ärenden som handläggs i sektionen fattas av uppfinningsnämndens ordförande tillsammans med de opartiska ledamöterna.

\_\_\_\_\_

Denna lag träder i kraft den 200 .

\_\_\_\_\_